

જૈન તત્ત્વજ્ઞાન તથા આચારને
મુદ્ર સરવ ઝૈલીએ રજૂ કરતી

જૈન શિક્ષાવલી

પ્રથમ શ્રેણીનાં ૧૨ પુસ્તકો

- ૧ જીવનનું ધ્યેય
- ૨ પરમપદનાં માધનો
- ૩ ઇદદેવની ઉપામના
- ૪ મદ્દગુન્નસેવા
- ૫ આદર્શ ગૃહસ્થ
- ૬ આદર્શ માધુ
- ૭ નિમ્નો શા માટે ?
- ૮ તપની મહત્તા
- ૯ મત્રસાધન
- ૧૦ યોગાભ્યાસ
- ૧૧ વિશ્વશાંતિ
- ૧૨ મકલતનાં સૂત્રો

શ્રેણીનું મૂલ્ય રૂા ૧-૦૦ પોરટેજ ૧-૦૦ અલગ
માત્ર ગણતરીની નકલો જ બાકી રહી છે, માટે તમારી
નકલ આજે જ મેળવી લો તથા હવે પછી પ્રગટ થનારી
બીજી શ્રેણીના ગ્રાહક બનો

નોંધ - આરમા નિમધને હોડે આખી શ્રેણીનું શુદ્ધિપત્રક આપ્યું છે,
તે પ્રમાણે સુધારે કરી પુસ્તકોનો ઉપયોગ કરવા વિનંતિ છે

જૈન ગિજ્ઞાવશી પ્રાપ્ત પાઠ્ય

જીવનનું ધ્યેય

લેખક :

સાહિત્યચરિત્રિ ચનાસ્થાની પંડિત
શ્રી ધીરજીલાલ ટોઠરશી ગાહ

પ્રકાશક

જૈન સાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર
મુંબઈ-૯.

મૂલ્ય પચાસ નવા પૈસા

નરેન્દ્રકુમાર ડી. શાહ

વ્યવસ્થાપક જૈન સાહિત્ય-પ્રકાશન-મંદિર

લાધાલાઈ ગુણપત બ્રી-ટીંગ,

ચીમ બદર, મુંબઈ-૬.

પહેલી વાર ૨૦૦૦

સ ૨૦૧૫, સને ૧૯૫૯

સર્વદક્ષ પ્રકાશકને સ્વાધીન

મુદકે -

મણિનાથ જ્ઞાનનાથ શાહ.

નવપ્રભાત બ્રી-ટીંગ પ્રેસ,

ઘીકાંટા રોડ, અમદાવાદ

પ્રકાશકનું નિવેદન

જૈન મંડપિંચોએ જીવનની સુધારણા માટે જે તત્ત્વજ્ઞાન ઉપદેશ છે તથા જે આચારની પ્રરૂપણા કરી છે, તે સદૃશ સંગતતાથી સમજી શકે તે માટે જૈન શિક્ષાવલીની યોજના હાથ ધરવામાં આવી છે. હાલ તેમાં બાર પુસ્તકો પ્રકટ કરવામાં આવે છે, પરંતુ સયોગો વધારે સાનુકૂળ દેખાશે તો તેમાં બીજા પુસ્તકો પણ પ્રકટ કરવામાં આવશે.

આ પુસ્તકો દીર્ઘ ચિંતન-મનનના પરિણામે સુદરશનિમાં લખાયેલાં છે એટલે તે સદૃશ પસંદ પડશે એમાં શંકા નથી.

જૈન શિક્ષાવલીની યોજના સાકાર બની તેમાં અનેક મુનિરાજો, સરથાઓ અને ગૃહસ્થોનો સહકાર નિમિત્તભૂત છે. ખાસ કરીને પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયવદ્ધમણીમૂરીશ્વરજી, તેમના વિદ્વાન્ શિષ્ય રત્ન મુનિરાજશ્રી કીર્તિવિજયજી, પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયપ્રેમ મૂરીશ્વરજીના શિષ્યરત્નો પૂ. પૂ. મહારાજ શ્રીભદ્રકરવિજયજી, પૂ. મુ. શ્રી જ્ઞાનુવિજયજી, તથા પૂ. મુ. શ્રી કુદ્દુદ્ધવિજયજી તેમજ પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયગજૂમૂરીશ્વરજી, તેમના શિષ્યરત્ન મુ. શ્રી રૈવતવિજયજી અને પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયઅમૃતમૂરીશ્વરજીના વિદ્વાન્ શિષ્યરત્ન પૂ. પૂ. મ. શ્રી દુરધ્વજવિજયજી તથા પૂ. પૂ. આ. મહારાજશ્રી વિજયવર્મામૂરિજીના શિષ્યરત્ન મુનિશ્રી યજ્ઞોવિજયજી વગેરેએ આ યોજનાને સહકારી તેને વેગ આપવામાં કિંમતી સહાય આપી છે, તે માટે તેમનો ખામ આભાર માનીએ છીએ. ઉપરાંત શ્રી માણેકલાલ સુનીનાથ, શ્રીકે. ચંદુલાલ વર્ધમાન, શ્રીકે. સ્તુરભાઈ નગીનલાલ (જેનમામવાળા), શ્રીમાન બી. કે. શાહ, યોગી શ્રી ઉમેશચંદ્રજી શ્રી નાગકુમાર મહાંતી તથા જૈનધાર્મિક શિક્ષણસંઘ-મુબઈના કાર્યવાદક શ્રી પ્રાણજીવન હ. ગાંધી વગેરેએ આ કાર્યમાં સહકાર આપી અમને ઉત્સાહિત કર્યો છે, તે માટે તેમનો પણ આભાર માનીએ છીએ. આ પુસ્તકોમાં વિસ્તારપૂર્વક આપનાર દરેક સરથાઓના પણ અમે આભારી છીએ.

વિષયાનુક્રમ

—o—

- ૧ પ્રાસ્તાવિક
- ૨ જીવન અંગે જૈન ધર્મનું દષ્ટિબિંદુ
- ૩ મનુષ્યજીવની દુર્લભતા
- ૪ આપણા વિચિત્ર વર્તન પર મધુર્બિંદુનું દષ્ટાંત
- ૫ સસારમાં સુખ કયા છે ?
- ૬ મહેશ્વરદત્તની કથા
- ૭ ભોગની નિ સાગ્તા
- ૮ ધર્મની ઉપાદેયતા
- ૯ ધર્મ પર થતા આક્ષેપનું નિવારણ
- ૧૦ ધર્મરાધનને જ જીવનનું ધ્યેય બનાવવું જોઈએ
- ૧૧ ધ્યેયની પ્રાપ્તિ કયારે થાય ?
- ૧૨ વિચારશક્તિનું મહત્ત્વ
- ૧૩ ચાર પડિતોની વાર્તા
- ૧૪ બુદ્ધિના આઠ શુભો કેળવવાની જરૂર

॥ ॐ ह्रीं यद् नम ॥

જીવનનું ધ્યેય

૧-પ્રાસ્તાવિક

જૈન મહર્ષિઓની જગદ્દિતકારિણી શિક્ષાનો સાર આર નિબંધોમાં તૈયાર કરવાનો મનોરથ આજે સાકાર થઈ રહ્યો છે, એટલે અમારા હૃદયમાં આનંદની ભિમ્બો ઉડી રહી છે

વિચારોને વાણીમાં ઉતારવા અને તેને અક્ષગ્બદ્ધ કરવા એ ઘણું અઘરું કામ છે, પણ તે લાભા વખતના મહાવરાથી સિદ્ધ થઈ શકે છે આ કાર્યમાં અમને કેટલી સફળતા મળી છે? તેનો નિર્ણય તો પાઠકો પોતે જ કરી શકશે, એટલે તે સંબંધી અમારું કંઈ વકતવ્ય નથી

જો જીવનનું ધ્યેય નક્કી થાય તો જ પ્રવૃત્તિઓ યથાર્થ રીતે જોડવી શકાય અને સિદ્ધિ કે સફળતાને વરી શકાય, એટલે પ્રથમ નિબંધમાં ‘જીવનનું ધ્યેય’ એ વિષય નક્કી કરવામાં આવ્યો છે

૨-જીવન અંગે જૈન ધર્મનું દૃષ્ટિબિંદુ

જીવન શબ્દ સહુને પરિચિત છે, પણ તે સંબંધી પ્રશ્નો કરવામાં આવે તો તેના યોગ્ય ઉત્તરો બહુ થોડા આપી શકાયે, એટલે પ્રથમ વિચાર તેના કરીએ

જીવન એ કદવના કે સ્વપ્ન નથી પણ એક જાતની ક્રિયા છે, તે આપણે રાજના અનુભવથી બરાબ જાણી શકીએ છીએ ‘હું છું’ કે ‘અમે છીએ છીએ,’ એમ કહેવાનો અર્થ એ જ છે કે ‘મારામા-આપણામા જીવનની ક્રિયા ચલી રહેલી છે’

આ જીવવાની ક્રિયા પ્રાણીઓમા હોય છે, પણ જડ પદાર્થોમા હોતી નથી ‘આ ગાય જીવે છે,’ ‘આ પાંચડું જીવે છે,’ એમ આપણે કહીએ છીએ, પણ ‘આ લાત્રી જીવે છે,’ ‘આ છત્રી જીવે છે’ કે ‘આ નોકા જીવે છે,’ એમ આપણે કહેતા નથી

જે પ્રાણીને ધારણ કરે તે પ્રાણી કહેવાય છે, એટલે આપણે પ્રાણથી પરિચિત થવું જોઈએ કેટલાક કહે છે કે ઉષ્ણતા એ જ પ્રાણ છે અને તે સૂર્યમાથી પ્રાપ્ત થાય છે તેને માટે શાસ્ત્રમા હિરણ્યમળાં એવો શબ્દ વપરાયેલો છે કેટલાક કહે છે કે વાયુ એ જ પ્રાણ છે તેની સાબીતી એ છે કે જો પ્રાણી શ્વેતચરણ લેતું બધું ચાય તો તે સઘ મરણ પામે છે કેટલાક કહે છે કે પ્રાણ એ એક જાતનો સૂક્ષ્મ પદાર્થ છે અને તે રુધિરશુદ્ધિ વગેરે જીવ મોપયોગી વાંચો કરે છે આમ પ્રાણ વિશે ઘણા મતો પ્રવર્તે છે, પરંતુ કોઈ વિચાર કરવામા આવે તો તેનાથી આપણા મનનું સમાધાન થઈ શકતું નથી.

જો ઉષ્ણતા એ જ પ્રાણ હોય અને તેનાથી જ જીવન સંભવિત બનતું હોય તો મૃત્યુ પામેલા પ્રાણીને યોગ્ય પ્રમાણમા ઉષ્ણતા આપવાથી તે સજીવન થવું જોઈએ, પણ

તેમ થતું નથી. અથવા વાયુ એજ પ્રાણ હોય તો મૃત્યુ પામેલા પ્રાણીને વાયુ આપવાથી તે સજીવન થવું જોઈએ પણ તેય થતું નથી બિમાર મનુષ્યોને ઓક્સીજનના સ્ત્રીલીકરે આપવા છતાં તે મૃત્યુ પામતા જણાય છે સ્થિરની શુદ્ધિ આદિ કાર્યો યોગશાસ્ત્ર અને આયુર્વેદના અભિપ્રાયથી પાચ પ્રકારના વાયુના ક્રમો છે, એટલે તે અંગે જે સૂક્ષ્મ પદાર્થની કલ્પના કરવામા આવે છે, તે પણ યોગ્ય કરી શકતી નથી આ મયોગેમા પ્રાણ એ આત્માની-જીવની ચોતાની જ વિશેષતા છે, એમ માનવું બ્યાજી છે

જોત મહર્ષિઓએ પ્રાણના બે પ્રકારો માનેલા છે દ્રવ્યપ્રાણ અને જાંવપ્રાણ તેમા દ્રવ્ય-પ્રાણ વટે જીવન શક્ય બને છે અને જાંવપ્રાણ એ આ માનના જ્ઞાનાદિ મૂળ શુભો છે આનો અર્થ એ થયો કે જોના સયોગેથી જીવને જીવન-અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે અને જોના વિયોગથી જીવને મરણ-અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય છે, તેને પ્રાણ સમજવો આ બ્યાખ્યા પ્રમાણે કોઈ પણ જીવત પ્રાણી પ્રાણ વિનાનું હોઈ શકે નહિ

જોત મહર્ષિઓએ દ્રવ્ય પ્રાણની સખ્યા દશની માની છે અને તેમાથી કોઈ પણ પ્રાણનો અનિપાત કરવો, અર્થાત્ વિયોગ કરવો તેને દિસા દહી છે આ રદ્ધા તેની પ્રતીતિ કરાવનારા શબ્દો

પથેન્દ્રિયાણિ ત્રિવિધં લલ ષ,
નિઝ્યાસમુચ્છવાલમથાપદાયુ ।
પ્રાણા દર્શંતે મગવન્મિદક્તા,
સ્તેવા વિયોગીકરણ મુ દિસા ॥

‘ પાચ ઈંદ્રિયો, ત્રિવિધ બળ એટલે કાયબળ, વચનબળ, અને મનોબળ, નિશ્વાસ અને ઉચ્છ્વાસની ક્રિયા અર્થાત્ શ્વાસોશ્વાસ તથા આયુષ્ય, એ દશ પ્રાણો જિન ભગવતોએ કહેલા છે તેનો વિયોગ કરવો તે હિંસા છે ’

પ્રાણુનુ આ સ્વરૂપ બાણુવાદી આપણે જીવન અને મૃત્યુનો સાચો અર્થ સમજી શકીએ છીએ ને વિવિધ પ્રકારની હિંસાથી પણ બચી શકીએ છીએ

હવે એક દૃષ્ટિપાત આજના વિજ્ઞાન તરફ કરીએ અને તે મૃત્યુની કેવી વ્યાખ્યા કરે છે ? તેનું નિરીક્ષણ કરીએ તે કહે છે કે ‘ જ્યારે આ માનવશરીરના ખાસ ખાસ ભાગો (Vital parts) જીવું થઈ જાય છે, ત્યારે સમસ્ત યત્ર બંધ પડે છે માનવશરીરના ખાસ ભાગો હૃદય, ફેફસા અને મગજ છે જ્યારે કોઈ ઊંચી ગિભારી કે દુર્ધંટનાથી આ ભાગો જખમી કે જીવું થઈ જાય છે, ત્યારે કુદરતી રીતે બધું યત્ર બંધ પડે છે અને તે જ મૃત્યુ છે ’

આ વ્યાખ્યા પ્રથમ દૃષ્ટિપાતે સીક લાગે છે, પણ અનુભવની કમોટી પર ટકી શકતી નથી, કારણ કે આ જગતમાં એવા ઉદાહરણો પ્રાપ્ત થયા છે કે જેમાં ૪૮ કલાક સુધી શ્વામ તથા હૃદયની ગતિ એકદમ બંધ રહ્યા પછી પણ મનુષ્યો જીવતા રહ્યા હોય અને એવા પણ ઉદાહરણો મળ્યાં છે કે જેમાં મનુષ્ય ૪૦ દિવસ સુધી એક લાકડાની પેટીમાં રહ્યા પછી પણ જીવતા નીકળ્યા હોય

આ ઉદાહરણોમાં ૪૦ દિવસ સુધી પેટીમાં બંધ

રહેલા મનુષ્યના હૃદય, ફેફસાં અને મગજ એ ત્રણે ભાગોએ પોતાના કામ બધ કરી દીધા હતા, કારણ કે બાહ્ય પૌદ્ગલિક સામગ્રીના અભાવે તે પોતાનું કામ કરી શકતા નથી. આ સંયોગેમા તેઓ મૃત્યુ પામેલા જ દેખાય, પણ તેઓ ખરેખર મૃત્યુ પામ્યા ન હતા. ત્યારે આ ઘટનાનો ખુલાસો શો સમજવો? આજનું વિજ્ઞાન એના ઉત્તરમા મૌન મેલે છે અને પોતાનું માથું ખજવાળે છે, પણ જૈનશાસ્ત્રો આગળ આવીને તેનો ખુલાસો કરે છે કે તેનો આયુષ્યપ્રાણ અવશિષ્ટ રહ્યો હતો, એટલે તેના આધારે જીવન ટકી રહ્યું હતું અને ફરી પૌદ્ગલિક સામગ્રી પ્રાપ્ત થતા બાકીના નવે પ્રાણો પોતાનું કામ કરવા લાગ્યા હતા. આ ખુલાસો આપણા ગળે બગબગ હતરી લાય છે, એટલે વિજ્ઞાનની ‘વાઇટલ પાર્ટ્સ ધિયરી’ કરતા જૈન ધર્મનો ‘દશ પ્રાણનો સિદ્ધાન્ત’ વધારે વાસ્તવિક લાગે છે.

અહીં એટલું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની આવશ્યકતા છે કે જધા પ્રાણીઓને દશ પ્રાણ હોતા નથી કેટલાકને ચાર હોય છે, કેટલાકને છ હોય છે, કેટલાકને સાત હોય છે, કેટલાકને આઠ હોય છે, કેટલાકને નવ હોય છે અને કેટલાકને પૂરેપૂરા દશ હોય છે જેમને ચાર પ્રાણ હોય છે, તેમને સ્પર્શનેન્દ્રિય, કાયબળ, શ્વાસોચ્છવાસ અને આયુષ્ય હોય છે જેને છ પ્રાણ હોય છે, તેને વધારામા રસનેન્દ્રિય અને વચનબળ હોય છે જેને સાત પ્રાણ હોય છે, તેને આ છ પ્રાણ ઉપરાત ઘ્રાણેન્દ્રિય વધારે હોય છે જેને આઠ પ્રાણ હોય છે, તેને આ સાત પ્રાણ ઉપરાત ચક્ષુરિન્દ્રિય

વધારે હોય છે અને નવ પ્રાણુ હોય છે, તેને આઠ પ્રાણુ ઉપરાત શ્રોત્રેન્દ્રિય વધારે હોય છે જેને દશ પ્રાણુ હોય છે તેને આ નવ પ્રાણુ ઉપરાત મનોબળ પણ હોય છે

આત્મા જીવનશક્તિ ધારણ કરવાના શુણ્ણને લીધે જીવ કહેવાય છે. તેથી જ જૈનન મહર્ષિઓએ તેની વ્યાખ્યા કરતા જણાવ્યું છે કે ‘જીવિતવા, જીવતિ, જીવિષ્યતીતિ જીવ ।’ -જે જીવનવાળો છે, જીવે છે અને જીવશે તે જીવ જાણવો’

જન્મ એટલે જીવનની શરૂઆત અને મરણ એટલે જીવનનો અંત, એમ માનીને આપણે સઘળો વ્યવહાર ચલાવીએ છીએ, પણ તકની કસોટી પર એ ટકી શકે તેમ નથી ‘જે જન્મ એ જ જીવનની શરૂઆત હોય તો બધાં બાળકો સરખા કેમ નહિ? દરેકનું વ્યક્તિત્વ ભિન્ન શા માટે?’ એ પ્રશ્ન આપણી સમક્ષ ખડો થાય છે તેનો જાલીર વિચાર કરતા એ નિર્ણય પર આવવું પડે છે કે ‘કેટલું બાળક જન્મતી વખતે પોતાની સાથે સસ્કારની કેટલીક મૂડી લેતું આવે છે’

‘સસ્કારની આ મૂડી તેને કયાથી પ્રાપ્ત થઈ?’ તેના ઉત્તરમાં આપણે ભૂતકાલીન જીવન તરફ અશુભિનિર્દેશ કરવો પડે છે, અર્થાત્ ભૂતકાળમાં જે જીવન જીનાયું, તેમાંથી સસ્કારની મૂડી એકઠી વઈ અને તે નવા જન્મ વખતે સાથે આવી

‘ભૂતકાલીન જીવન કયારે શરૂ થયું?’ તેનો જવાબ કોઈ આકાશથી માગે તો આપી શકાય એવો નથી, કારણ કે તે માટે વર્ષો કે સદીઓની જે મજા દર્શાવવામાં

આવે, તેની પહેલાં શું હતું? એ પ્રશ્ન લિબો જ રહેશે અને ભૂતકાલમાં કેઈ પણ વખતે જીવન એકાએક શરૂ થઈ ગયું એમ માનવું એ કારણકાર્યના સ્થાપિત નિયમનો સ્પષ્ટ ભગ છે, એટલે એ જીવનની આદિ નથી, એમ માનવું જ ઉચિત છે જેમણે સમયની મર્યાદા બાંધીને જીવનની શરૂઆત મમજાવવાના પ્રયાસો કર્યો છે, તેમને પણ મૂળ વસ્તુ અનાદિ જ લેવું પડ્યું છે, તો જીવનને પોતાને જ અનાદિ શા માટે ન માનવું ?

જેમ જીવનનો પ્રવાહ ભૂતકાળમાંથી વર્તમાનકાળમાં આવ્યો, તેમ વર્તમાનકાળમાંથી ભવિષ્યકાળમાં જાય છે અને મૃત્યુ પછી પણ તે ચાલુ જ રહે છે, એટલે મૃત્યુ એ અવશ્યનું રૂપાંતર માત્ર છે, જીવનનો અંત નથી.

ભગવદ્ગીતાનો નિમ્ન શ્લોક પણ આ મતને પુષ્ટિ આપે છે

વાસાસિ જીર્ણાનિ યથા વિદાય
નવાનિ ગૃહ્ણાસિ નરોઽપરાણિ ।
તથા શરીરાણિ વિદાય જાર્ણા-
ન્યન્યાનિ સપાતિ નવાનિ દેહો ॥

‘જેમ મનુષ્ય જૂના વસ્ત્રો ત્યજી નવા વસ્ત્રો ધારણ કરે છે, તેમ દેહધારી આત્મા જૂના શરીરો ત્યજી બીજા નવા શરીરો ધારણ કરે છે’ તાત્પર્ય કે તેમાં જીવનનો જે મૂળ પ્રવાહ છે તે બીજા સ્વરૂપે ચાલુ રહે છે.

આ સિદ્ધાંતને ‘પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત’ કહેવામાં આવે છે અને તેને શ્રુતિ, સુક્તિ તથા અનુભૂતિ એ ત્રણેનો પ્રબળ

ટેકો છે ભારતનું કોઈ પણ આસ્તિક દર્શન એવું નથી કે જે આ સિદ્ધાંતને માન્ય રાખતું ન હોય ધિયોસોફીના પ્રખર પ્રચારક ડૉ. એની એસન્ટે રીઇન્કારનેશન (Reincarnation) નામનું એક સુંદર પુસ્તક પ્રકટ કરીને પુનર્જન્મ નહિ માનનારાઓની બ્રમણા ભાગી નાખી છે

આ જગતમાં એવા અનેક મનુષ્યો જોવામાં આવ્યા છે કે જે પોતાનો પૂર્વભવ કહી શકે અને તેમાં શી શી ઘટનાઓ થતી હતી, તેનું આખાં વર્ણન કરી શકે વર્તમાનકાળમાં પણ આવા પુરુષોના વર્ણન સમયે સમયે વર્તમાનપત્રોમાં છપાતા રહે છે અને તેમાંના કેટલાક વર્ણનો આમારા જોવામાં આવ્યા છે

‘આત્મા આ રીતે પુનર્જન્મ શા માટે ધારણ કરે છે?’ તેનો ઉત્તર એ છે કે તેણે જૂતકાળમાં તેમ જ વર્તમાનકાળમાં જે જે કર્યો કર્યો છે, તેનું ફળ લોગવવાનું બાકી રહેતું હોવાથી તેને આ રીતે પુનર્જન્મ ધારણ કરવો પડે છે અને ચાર ગતિ તથા ચારાશી લાખ જીવોના રૂપ સંસારમાં પરિભ્રમણ કરવું પડે છે આ રીતે સંસારમાં પરિભ્રમણ કરી રહેલા આત્માઓને સચારી કહેવામાં આવે છે

અહીં કર્મ શબ્દથી ક્રિયા નહિ પણ જડ એવા પુદ્ગલની એક પ્રકારની વર્ગણા સમજવાની છે કે જે મિથ્યાત્વ વગેરે કારણોને લીધે જીવ વડે શ્રદ્ધા કરાય છે

આ કર્મમાં જે આત્માના જ્ઞાનશુભ્રં આવરણ કરે છે, તેને જ્ઞાનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે, જે આત્માના દર્શન શુભ્રં આવરણ કરે છે તેને દર્શનાવરણીય કર્મ કહેવાય છે,

જે આત્માના આનંદધન સ્વભાવનું આવરણ કરી શાતા-
અશાતા ઉપજાવે છે, તેને વેદનીય કર્મ કહેવાય છે, જે
આત્માના સમ્યક્ શ્રદ્ધાન અને સમ્યક્ ચરિત્રરૂપ ગુણનું
આવરણ કરી મોડું ઉત્પન્ન કરે છે, તેને મોહનીય કર્મ
કહેવાય છે, જેના લીધે આત્માને એક શરીરમાં અમુક
સમય મુધી રહેવું પડે છે, તેને આયુકર્મ કહેવાય છે,
જેના લીધે આત્મા મૂર્તપણાને પામે અને શુભ-અશુભ
ગતિ, શરીર ઇન્દ્રિય વગેરેને ધારણ કરે, તેને નામકર્મ
કહેવાય છે, જેના લીધે આત્માને ઊનાનીચાપણુ પ્રાપ્ત
યાય, તેને ગોત્રકર્મ કહેવાય છે અને જેના લીધે આત્માની
દાનાદિ લાભિયા અતરાય યાય તેને અતરાયકર્મ કહેવાય
છે આ કર્મ સબધી અનેક હકીકતો બહુવા જેવી છે,
તે છ કર્મત્રયો, કર્મપ્રકૃતિ, પચસબ્રહ્મ વગેરે ત્રયોમાથી
મુમુક્ષોએ જોઈ લેવી

સકલ કર્મોનો નાશ થતા જીવ પોતાની સ્વાભાવિક
ઉર્ધ્વગતિથી એક જ સમયમાં લોકના અગ્ર ભાગ પર
આવેલી સિદ્ધશિલામાં પહોંચી જાય છે આ રીતે કર્મ
બંધનમાંથી મુક્તિ મેળવનાર આત્માઓને મુક્તાત્મા કે સિદ્ધ
કહેવામાં આવે છે

આપણે મુક્તિ, મોક્ષ, સિદ્ધિ, શિવગતિ, નિર્વાણ,
નિઐયસ્, અજરામરાવસ્થા, પરમપદ વગેરે શબ્દો
શાસ્ત્રોમાં વારંવાર વપરાયેલા જોઈએ છીએ, તે આત્માની
આ અવસ્થાનું સૂચન કરે છે

ઉપર ચાર-ગતિ અને ચોરાસી લાખ જીવો

નિર્દેશ કરવામા આવ્યો છે, એટલે તે અગે પણ થોડા ખુલાસો કરી લઈએ

ગતિ શબ્દનો સામાન્ય અર્થ છે જવાની ક્રિયા તે અહીં એક લવમાથી બીજા લવમા જવાના અર્થમા વપરાયેલો છે આવા લવો ચાર પ્રકારના હોવાથી ગતિ પણ ચાર પ્રકારની માનવામા આવી છે નરક, તિર્થંચ, મનુષ્ય અને દેવ દેવગતિને સ્વર્ગ પણ કહેવામા આવે છે

જીવોને ઉત્પન્ન થવાના સ્થાનો અસંખ્ય છે, પરંતુ જેના સ્પર્શ, રસ, ગંધ અને વર્ણ સમાન હોય, તેવા બધા સ્થાનોની એક યોનિ ગણવામા આવે છે એ રીતે આ યોનિઓની સંખ્યા ૮૪ લાખ છે જીવ તે યોનિમા આવીને ત્યાંના પુદ્ગલ શ્રદ્ધા કરી નવું શરીર રચે છે તે આ પ્રમાણે —

- (૧) પૃથ્વીકાય એટલે પૃથ્વી એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૨) અપૃકાય એટલે પાણી એ જ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૩) તેજસ્કાય એટલે અગ્નિ એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૪) વાયુકાય એટલે વાયુ એજ જેનું શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૭ લાખ
- (૫) પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય એટલે જેમા ફળ, ફૂલ, છાલ, લાકડા, મૃગ, પાંદડા અને બીજ એ દરેક જેનું સ્વતંત્ર શરીર બનવાનું છે, તેની યોનિ ૧૦ લાખ

(૬) સાધારણ વનસ્પતિકાય એટલે જેનું એકેક શરીર અનંત જીવોનું હોય છે, એવું શરીર જેનું બનવાનું છે, તેની યોનિ ૧૪ લાખ

આ પાચે કાયના જીવો સ્થાવર કહેવાય છે, કારણ કે તે પોતાની જાતે હલન ચલન કરી શકતા નથી

(૭) બે ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૮) ત્રણ ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૯) ચાર ઇન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૨ લાખ
(૧૦) તિર્યચ પચ્ચેન્દ્રિયવાળા શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
બેઇન્દ્રિય, તેઇન્દ્રિય અને ચક્રિન્દ્રિયનો સમાવેશ ગતિની દૃષ્ટિએ તિર્યચમા થાય છે		
(૧૧) દેવના શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
(૧૨) નારકીના શરીરની	યોનિ	૪ લાખ
(૧૩) મનુષ્યના શરીરની	યોનિ	૧૪ લાખ.

આ રીતે યોનિની કુલ સંખ્યા ૮૪ લાખની થાય છે. વધિક ધર્મમા પણ યોનિની સંખ્યા ૮૪ લાખની માનવામા આવી છે, પણ તેની ગણના જુદી રીતે થાય છે

આત્મા એક શરીર છોડીને બીજું શરીર ધાગ્લુ કરે ત્યારે બાબી જીવનયાત્રાના નિર્વાહ માટે પોતાના નવીન જન્મક્ષેત્રમા એક સાથે પૌદ્ગલિક સામગ્રીનો સંગ્રહ કરવા લાગે છે^૧, તેમાથી શરીરની રચના થાય છે^૨, ધર્મ નિર્માણ થાય છે^૩, આસોન્ધવાસ લેવાની શક્તિ બાબાની થાય છે^૪ અને

ઉત્પન્ન થાય છે. આ છ શક્તિઓ પૌદ્ગલિક શક્તિની પૂર્ણતા કરનારી હોવાથી જૈન મહર્ષિઓએ તેને છ પર્યાપ્તિની સજ્ઞા આપેલી છે.

સ્વામી અલેક્ઝાન્ડરે ‘Life beyond death—મૃત્યુ પછીનું જીવન’ એ નામના પુસ્તકમાં આ વિષયનું જે વર્ણન કર્યું છે, તે જૈન મહર્ષિઓના પ્રતિપાદનની નજીક છે તેઓ જણાવે છે કે ‘The soul after dwelling in one body for a certain length of time leaves it at the time of death and enters into another body, in order to gain experience and knowledge in those lives or to reap the results of the works of previous lives. It may enter into a human form or into an animal form. The doers or souls that have performed good deeds will enter a human form or angelic forms but the doers that have performed wicked deeds will appear in animal forms and after remaining there for some time may take any other form according to their deeds. Thus there is a revolution of the soul from body to body. The souls are bound to reap the natural consequences of their deeds and misdeeds and enjoy or suffer by coming in bodies either animal or human.’

અર્થાત્ ‘કેટલોક સમય એક શરીરમાં રહ્યા પછી આ આત્મા નવું જ્ઞાન કે નવો અનુભવ પ્રાપ્ત કરવા માટે અથવા

પોતાના પૂર્વ જન્મોમા કરેલા કર્મોનુ ફળ લોગવવા માટે મૃત્યુ પામીને બીજા શરીરમા પ્રવેશ કરે છે અને મનુષ્ય શરીર કે પશુ-શરીર ધારણ કરે છે જે આત્માઓએ શુભ કર્મો કર્યા છે, તેઓ યા તો માનવશરીર ધારણ કરે છે, અથવા દેવતાઓનુ શરીર ધારણ કરે છે અને જે આત્મા ઓએ અશુભ કર્મો કર્યા છે, તેઓ પશુશરીર ધારણ કરે છે આ શરીરોમા કેટલાક દિવસો સુધી નિવાસ કર્યા બાદ તેઓ પોતાના કર્મ અનુસાર પુન બીજા શરીરને ધારણ કરે છે આ રીતે આત્મા એક શરીરમાથી બીજા શરીરમા પરિભ્રમણ કરે છે આત્માઓને પોતાના શુભાશુભ કર્મોનુ ફળ લોગવવા માટે નવા નવા શરીરો ધારણ કરવા જ પડશે.

અહીંએટલુ ધ્યાનમા રાખવુ જરૂરી છે કે જૈન ધર્મની માન્યતા અનુસાર જીવ નવા જન્મમા નવા શરીરમાં પ્રવેશ કરતો નથી, પરંતુ આહારના પુફાગલ દ્વારા નવુ શરીર રચે છે.

૩-મનુષ્યભવની દુર્લભતા

દેવગતિમા સુખનુ પ્રમાણુ અધિક મેહુ છે, પણ મુક્તિ, મોક્ષ કે પરમપદની પ્રાપ્તિ તો મનુષ્ય જ કરે જ કરી શકાય છે, એટલે મનુષ્યભવને કેટલું મહત્વ આપ્યો છે પરંતુ આ મનુષ્યભવની દુર્લભતા ને તે અંગે જૈન મહર્ષિઓ જણાવે છે કે—

જેમ માટીખાણમા રહેલુ એનું મહત્વ નથી એમ કે મલિન અવસ્થામા હોય છે, તેમ આત્મા

પ્રારભમાં ઘણા મલિન કર્મોથી ખરડાયેલો હોય છે અને તે સૂક્ષ્મ નિર્ગોદમાં અનતકાળ સુધી પરિભ્રમણ કરે છે. અહીં અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલા દેહમાનવાળા અનંત જીવોનું એક જ શરીર હોય છે અને એક શ્વાસોચ્છવાસ જેટલા સમયમાં ૧૭ થી ૧૮ ભવો થાય છે આ સ્થિતિમાં તેને કેટલું કष्ट ભોગવવું પડતું હશે ? તેનો વિચાર કરો.

આ કષ્ટ ભોગવતા કર્મનો ભાર કઈક હળવો થાય છે, ત્યારે આત્મા બાહર નિર્ગોદ, પૃથ્વીકાય, અપ્કાય, તેજસ્કાય તથા પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયમાં અસંખ્યાત કાળસુધી જન્મ મરણ કરતો અનેક પ્રકારની યાતનાઓ ભોગવે છે એમ કરતા કર્મનો ભાર કઈક હળવો થાય ત્યારે બેઈન્દ્રિય, તેઈન્દ્રિય અને ચૈતરિન્દ્રિય તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે આ ક્રીડજીવનમાં પણ તે ઘણું કष्ट ભોગવીને કર્મનો ભાર કઈક હળવો કરે છે, ત્યારે પચ્ચેન્દ્રિયપણું પામે છે તેમાં પણ ભયકર દુખોથી ભરેલા નારક તથા તિર્યચના અસંખ્યાત ભવો કર્યા પછી મનુષ્યપણું પ્રાપ્ત થાય છે એટલે મનુષ્યપણું ઘણા ઘણા કાળે અને ઘણા કષ્ટે પ્રાપ્ત થાય છે.

મનુષ્યભવની કુર્લભતા સમજાવવા માટે જૈન મહર્ષિ ઝોઝો દશ દષ્ટાંતો આપ્યા છે, તે પણ દરેક પાઠકે બરાબર વિચારવા જેવા છે.

૧-ચૂડાનું દષ્ટાંત—ચકવર્તી રાજા છ ખડ ધરતીનો ધણી હોય છે તેના રાજ્યમાં કેટલા ચૂલા હોય ? પ્રથમ ચકવર્તીના ચૂલે જન્મવાનું હોય અને પછી દરેક ચૂલે જન્મવાનું હોય તો ચકવર્તીના ચૂલે ફરી જન્મવાનું કયારે મળે ?

૨-પામ્નાનું દંષ્ટાત—કોઈ રમતમા કળવાળા પાસાનો ઉપયોગ કરીને એક માણસનું બધું ધન પડાવી લીધું હોય અને ફરીને માણસને પાસાની રમત રમીને તે ધન પાછું મેળવતું હોય તો ક્યારે મળે ?

૩-ધાન્યનું દંષ્ટાત—લાખો મણ ધાન્યના ઢગલામા થોડા સરસવના દાણા ભેગવ્યા હોય અને તે પાછા મેળવવા મથીએ તો ક્યારે મળી રહે ?

૪-લુગારનું દંષ્ટાત—એક રાજમહેલને ૧૦૦૮ સ્થલો હોય અને તે દરેક સ્થળને ૧૦૮ હાસ હોય અને તે દરેક હાસને લુગારમા જિતવાથી જ રાજ્ય મળે તેમ હોય તો એ રાજ્ય ક્યારે મળે ?

૫-રત્નનું દંષ્ટાત—ગાગરમા સફર કરતા પેતાની પાસે રહેલા રત્નો અગાધ જળમા ડૂબી ગયા હોય તો શોધ કરતા એ રત્નો પાછા ક્યારે મળે ?

૬-સ્વપ્નનું દંષ્ટાત—રાજ્યની પ્રાપ્તિ કરાવે એવું શુભ સ્વપ્ન આવ્યું હોય અને તેથી રાજ્યની પ્રાપ્તિ થઈ હોય, એવું સ્વપ્ન લાવવાનો બીજો મનુષ્ય પ્રયત્ન કરે તો એવું સ્વપ્ન ક્યારે આવે ?

૭-ચક્રનું દંષ્ટાત—ચક્ર એટલે રાધાવેધા સ્થળના મથાળે યત્રપયોગથી એક પૂતળી ચક્ર ચક્ર ફરતી હોય, તેનું નામ રાધા સ્થળની નીચે તેણીના કડાઈ ઉઠાવતી હોય, સ્થળના મધ્યભાગમા ત્રાજવું હોય અને તે ત્રાજવામા બિલા રહીને નીચે કડાઈમા પડતા રાધાનું પ્રતિબિંબના આધારે બાણ મારીને તેની ટાળી આખી ધીંધવી

હોય તો ક્યારે વીધાય ?

૮-ચર્મનું દંષ્ટાંત—અહીં ચર્મ શબ્દથી ચામડા જેવી જાડી થઈ ગયેલી સેવાળ સમજવી કોઈ પૂનમની રાતે તેના પર પવનનો અપાટો આવતા તે આધી-પાછી થઈ ગઈ હોય અને એ રીતે પડેલા બાકેરામાંથી કોઈ કાચબાએ ચર્મનું દર્શન કર્યું હોય, 'તેવું જ ચર્મ-દર્શન એ કાચબાને પોતાના સગાવહાલાઓને કરાવવું હોય તો ક્યારે કરાવી શકે ? પવનના અપાટાથી એજ જગાએ બાકેરું પડવું અને તે વખતે પૂનમનો જ યોગ હોવો, એ બધું કેટલું દુર્લભ છે ?

૯-યુગનું દંષ્ટાંત—યુગ એટલે ધોસરી તે બળદના ખભા પર બરાબર બેસાડવા માટે સમોલ એટલે લાકડાના નાનકડા દડુકાનો ઉપયોગ કરવામાં આવે છે હવે ધોસરી મહાસાગરના એક છેડેથી નાખી હોય અને બીજા છેડેથી સમોલ નાખી હોય તો એ ધોસરીમાં સમોલ પેસે ખરી ? અને પેસે તો ક્યારે પેસે ?

૧૦-પરમાણુનું દંષ્ટાંત—એક પ્રથમ બંનું અત્યંત બારીક ચૂર્ણ કરીને એક ભૂગળીમાં ભર્યું હોય અને કોઈ પર્વતની ટોચ ઉપર જિલા 'રહીને તેને કૂક વટે હવામાં ઉડાડવામાં આવ્યું હોય તો એ ચૂર્ણના બધા પરમાણુ ફરી ક્યારે એકત્ર થાય ?

જો આ બધા પ્રશ્નોનો જવાબ ઘણા કાળે અને ઘણાં કષ્ટે હોય તો મનુષ્યલવ પણ ઘણા કાળે અને કષ્ટે પ્રાપ્ત થાય છે, એટલે તે અતિ દુર્લભ છે, એમ માનીને આપણા

સઘળો જીવનવ્યવહાર ગોઠવવો જોઈએ, પણ આપણું વર્તન ઘણું વિચિત્ર છે તેનો ખ્યાલ જૈન મહર્ષિઓએ મધુબિંદુના દષ્ટાંતથી આપ્યો છે

૪-આપણા વિચિત્ર વર્તન પર મધુબિંદુનું દષ્ટાંત

એક મનુષ્ય વૃક્ષની ડાળે લટકી રહ્યો છે અને ઉપરની ડાળ પર જામેલા મધપૂડામાથી ટપકતા મધના બિંદુઓ ચાટી રહ્યો છે એ મધુબિંદુઓ થોડી થોડી વારે પડે છે, એટલે તેની નજર એ સામે જ મરાઈ રહી છે અને તે આસપાસ જોવાની દરકાર કરતો નથી

જે ડાળને તે લટકી રહ્યો છે, તે ડાળને એક ધોળો જિદર અને એક ડાળો જિદર કાપી રહેલ છે, એટલે તે ડાળ કોઈ પણ ક્ષણે તૂટી પડશે, એ નક્કી છે વળી જે ડાળ પર તે લટકી રહ્યો છે, તેની નીચે એક મોટો ફૂલો છે અને તેમાં ચાર સાપ મોઢુ ફાડીને પડેલા છે એટલે ડાળ પડતા એ ફૂલામાં જ પડવાનો અને પેલા સાપો પૈકી કોઈ પણ એક માપના મુખમાં સપડાઈ જવાનો, એ નિશ્ચિત છે

ખરેખર! સ્થિતિ ઘણી વિષમ છે, પણ તેને એનો જરાયે ખ્યાલ આવતો નથી એવામાં એક દેવનું વિમાન ત્યાંથી પસાર થાય છે તેને આ માણસની અતિ કઠગી હાલત જોઈને દયા આવે છે, એટલે તે પોતાનું વિમાન વૃક્ષની નજીક યોસાવે છે અને પેલા મનુષ્યને કહે છે કે 'હે ભદ્ર! તારી સ્થિતિ ઘણી વિષમ છે, માટે તું આ વિમાનમાં આવી જા તારે જ્યાં જવું હોય ત્યાં, તને પહોં-

સાડી દઈશ ' ત્યારે પેલો મનુષ્ય કહે છે કે ' હમણા ઉપરથી મધનુ ઝિંદુ પડશે તે મને ચાખી લેવા દો. ખાઈ તમારી સાથે વિમાનમા આવીશ ' ત્યારે પેલો દેવ કહે છે કે ' આ સાહસ કરવા જેવું નથી તે મધના ઘણા ઝિંદુઓ ચાખ્યા છે, માટે જલ્દી કર અને મારા વિમાનમા બેસી જા ' પરંતુ પેલો મનુષ્ય મધુઝિંદુની લાલચ છોડી શકતો નથી, એટલે દેવ પોતાનું વિમાન લઈ ચાલ્યો જાય છે અને થોડી વારે વૃક્ષની ડાળ તૂટી પડતા પેલો મનુષ્ય કૂવામા પડકાઈ પડે છે તથા સાપના મુખમા સપડાઈ લાયકર દુ ખનો ભાગી થાય છે

અહીં મનુષ્ય એ આપણે, વૃક્ષ એ ભવ અને ડાળ એ આયુષ્ય એમ સમજવાનું છે ધોળો ઊદર એ દિવસ છે, અને ઠાળો ઊદર એ રાત્રિ છે આ દિવસ અને રાત્રિરૂપ બે ઊદરો આયુષ્યરૂપી ડાળને નિરતર કાપી રહ્યા છે, એટલે આપણું આયુષ્ય પ્રતિદિન ઓછું થતું જાય છે અને તે ગમે ત્યારે પૂરું થઈ જશે એ નક્કી છે આમ છતાં આપણે વિષયભોગરૂપી મધપૂડામાથી ટપકતા મુખનાં થોડા ઝિંદુઓના મોહમા પડી આ વિષમ પરિસ્થિતિનો વિચાર કરતા નથી

ફૂલો એ સસાર છે અને ચાર સાપ એ ચાર પ્રકારની ગતિ છે જે મનુષ્ય વિષયભોગમા ફસી કમ બધનમા સપડાતો થકો પોતાનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરે છે, તે સસારમા રખડવાનો અને નરક, તિયંચ, મનુષ્ય અને દેવ એ ચાર ગતિ પૈકી કોઈ પણ ગતિમા જવાનો એ નિશ્ચિત છે.

અહીં જે દેવ આવે છે, એ ગુરુ છે અને વિમાન લાવે છે, તે ધર્મ છે આપણી વિષમ સ્થિતિ જોઈ તેઓ આપણને આ ધર્મ રૂપી વિમાનનો આશ્રય લેવા ઘણું ગમજાવે છે, પણ વષયસુખની આપણી આસક્તિ છૂટતી નથી, એટલે તેમણે બનાવેલા ધર્મમાર્ગે પ્રયાણ કરી શકતા નથી. એવામા મૃત્યુ આવી પહોંચે છે, એટલે આપણે પુનઃ જન્મ ધારણ કરી વિધવિધ દુષ્ટોના ભાજન થઈએ છીએ પ-સમારમાં સુખ કયા છે ?

જૈન મહર્ષિઓએ કહે છે કે 'જન્મ, જરા અને મૃત્યુથી ભરેલા આ સસારમા પ્રાણીને સુખ ક્યાંથી હોય ? તેને જે સુખનો અનુભવ થાય છે, તે એક પ્રકારની માયા બળ છે અને મોહમદિરાના પાનથી ઉત્પન્ન થયેલો એક પ્રકારનો ભ્રમભાવ છે

અગૃહી ચૂમીને લાળતું પાન કરતા બાળકોને જેમ માતાનું સ્તનપાન કરવાનો ભ્રમ થાય છે, તેમ આ સસાર સુખરહિત હોવા છતાં પ્રાણીઓને તેમા સુખનો ભ્રમ થાય છે

બાળપણમા વિવેક હોતો નથી, તે કારણે તેમા અનેક પ્રકારના દુષ્ટો સહન કરવા પડે છે, સુવાવસ્થામા કામનો ઉન્માદ હોય છે, તે કારણે તેમા અનેક પ્રકારની વિટબનાઓ અનુભવવી પડે છે અને વૃદ્ધાવસ્થામા સમગ્ર શરીર જર્જરિત થઈ જાય છે, તેથી ઇદ્રિયો બલરહિત બની જતા અનેક પ્રકારની આપત્તિઓ ઝીલવી પડે છે આમ મનુષ્યનું જીવન સદા ઉપદ્રવવાળું હોય છે

વળી પ્રાતઃકાલે મલ-મૂત્રની બાધા હોય છે,

મધ્યાહ્ને બૂખ-તરસની બાધા હોય છે, રાત્રે નિદ્રાની બાધા હોય છે અને બધો વખત લોગેન્દ્રાની બાધા હોય છે આમ મનુષ્ય કયાંદે પણ બાધારહિત હોતો નથી

આ સ સારમા જાતિ, કુલ કે સ્થાનનું અભિમાન પણ લઈ શકાય એવું નથી કારણ કે—

ન સા જાઈ ન સા જોણી, ન ત ઠાળે ન ત ધુલ ।

ન જાયા ન મુયા જત્ય, સર્વે જીવા અણતસા ॥

આ લોકમા એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ ચેતિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી અને એવું કોઈ કુલ નથી કે જ્યાં સર્વ જીવો અનતી વાર જન્મ્યા અને મર્યા ન હોય

તે જ રીતે સ સારની જે ઘટમાળ ચાલી રહી છે, તે પણ સુખ ઉપજાવે તેવી નથી તેનું વર્ણન શુશ્રતાતના પ્રસિદ્ધ કવિ દલપતરામ હાથાભાઈના શબ્દોમા સાલજો તેજો કહે છે કે—

(જીવણા)

તતુ કાયા તણો તાણો સ સાર છે,
સાધીએ સાત ત્યા તેર તુટે,
શરીર આરોગ્ય તો યોગ્ય સી હોય નહિ,
યોગ્ય સી હોય ખોરાક ખૂટે
હોય ખોરાક ન હોય સત્તાન ઉર,
હોય સત્તાન રિપુ લાજ લૂટે,
કોઈ જે શત્રુ નહિ હોય દલપત કહે,
સમીપ સબધીનું શરીર છૂટે

આ સસારનો તાજો કાચા તત્ત્વથી બનેલો છે, એટલે તેના તાર તૂટતા જ રહે છે તેમા સાત તાર સાંધીએ ત્યાં તેર તૂટે એવી સ્થિતિ પ્રવર્તે છે, એટલે તૂટેલા બધા તાર સાંધી શકાય એવી સ્થિતિ નથી

મનુષ્ય શરીરે નીરોગી હોય તો તેને યોગ્ય સ્ત્રી મળતી નથી અને કદાચ યોગ્ય સ્ત્રી મળે તો અમનચમન કરી શકાય એટલો પૈસો પામે હોતો નથી કદાચ પૈસો પામે હોય તો સત્તાનની ખોટ હોય છે અને કદાચ સત્તાન હોય તો કોઈ શત્રુવટ દાખવી લાજ આખડ ઉપર હોય નાખે છે અને કદાચ કોઈ એ રીતે શત્રુવટ ન કરતો હોય તો જેની સાથે ખાસ મહોબ્બત-માયા હોય એવા સ્વર્ગન-સબધીનુ મૃત્યુ નીપજે છે અને ઘેરા શોકની છાયા ફરી વળે છે આમ સસારમા રહેનારને કોઈને કોઈ પ્રકારનું દુખ અવશ્ય હોય છે

સસારના સુખાપત્ની અને સબધીમા પણ રાત્રિવા જેવું નથી, કારણ કે આ છુવ એક વાર પિતા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર પુત્ર તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા એક વાર માતા તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર પત્ની તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, અથવા એક વાર મિત્ર કે મુદ્રુ તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે, તો બીજી વાર શત્રુ કે વૈરી તરીકે ઉત્પન્ન થાય છે આ વિષયમા મહેશ્વરદત્તની કથા માનજો, એટલે મોહથી બીડાઈ ગએલા જ્ઞાન-મેત્રે ખુલી જશે

૬-મહેશ્વરદત્તની કથા

ધનધાન્યથી સમૃદ્ધ વિજયપુર નામે નગર હતું. તેમાં મહેશ્વરદત્ત નામનો ક્ષત્રિય ગૃહેતો હતો. તેને ગાંજિલા નામે રૂપવતી પત્ની હતી. આ મહેશ્વરદત્તના માતાપિતા વૃદ્ધ થયા હતા અને ધાર તો ગોવિંદના શુભ ગાઈ શકે તેમ હતા, પણ તેમાં તેમનું ચિત્ત જરા પણ ચોટતું નહિ.

લોકો કહે છે કે ‘ઘડપણમાં ગોવિંદના શુભ ગાઈશું,’ પણ જેમણે જુવાનીમાં ગોવિંદના શુભ ગાયા નહિ કે તેમની જોડે સ્નેહ કેળવ્યો નહિ, તે ઘરડે ઘડપણ ગોવિંદના શુભ શું ગાવાના? મહેશ્વરદત્તના માતાપિતાએ આખી જીવનની વ્યવહારમાં જ વ્યતીત કરી હતી અને અત્યારે પણ વ્યવહાર જ એમના ગળે વળગ્યો હતો. ‘ધર્મ’ નામનો જે શબ્દનો અક્ષર હજી સુધી તેમના કાનમાં પ્રવેશ્યો ન હતો અને કદાચ પ્રવેશ્યો હોય તો તે દિમાગ કે દિવ સુધી પહોંચ્યો ન હતો. એટલે તેમના કુટુંબમાં માસ અને મદિગ જેવી મર્વાંધા અલક્ષ્ય અને અપેય વસ્તુનો ઉપયોગ થતો હતો.

મહેશ્વરદત્ત મહેનતુ હતો, એટલે મવારથી સાજ સુધી પરિશ્રમ કરીને સહુનું પૃરુ કરતો હતો.

હવે એક વખત મહેશ્વરદત્તનો પિતા બિમાર પડ્યો અને તેનો અત સમય નજીક આવ્યો, એટલે મહેશ્વરદત્તે એ હાથ જોડીને પ્રણામ કરતાં કહ્યું કે ‘પૂત્ર્ય પિતાજી! આપ કોઈ પણ જાતની ફીકર-ચિંતા કરશો નહિ હું બધું સંભાળી લઈશ. અત્યારે આપની જે કંઈ ઈચ્છા હોય તે

મને જણાવો હું તે જરૂર પૂરી કરીશ ' ત્યારે પિતાએ કહ્યું કે ' બેટા ! તું ખૂબ ડાહ્યો અને ઠામજરો છે તથા વ્યવહારમાં પણ કુશળ છે, એટલે મને કોઈ જાતની ફીકરચિંતા થતી નથી, છતાં જે શરૂ કરું છું તે પ્લાનમાં રાખજે. હવે સમય પણ ફરિન આવી રહ્યો છે, એટલે એક વિચારીને આવજે અને જરૂર હોય તેમજ જ ખર્ચ કરજે જાતી આપણી લેણીની ખાસ તબાજી રાખજે. મેં તેમને દેદલી મમતાથી ઉછેરી છે, તે તું બરાબર જાણે છે અને એક વાત એ પણ તમારા રાખજે કે આપણા દુકુળમાં પિતાનો અદ્વિત આવજા એક પાડાનું બહિરાન દેવાય છે તેમાં કંઈ ખૂબ થાય નહિ '.

મહેશ્વરદત્તે આ વાત અગીયાર કરી અને પિતા મુન્ય પામ્યો. હવે અત્ય સમયે પ્રાણીઓની જેવી મનિ હોય છે, તેવી જ પ્રાય ગતિ થાય છે, એટલે મહેશ્વરદત્તનો પિતા મગીને પેતાની જ લેણતા પેટે પાડાડપે અવગણ્યો.

થોડા વખત પછી મહેશ્વરદત્તની માતા પથારીએ પડી અને હડવાનું અશક્ય બન્યું. તે પણ 'મારો પુત્ર' 'મારી વડું' 'મારું ઘર' 'મારું દોર' 'મારી લાજ આજરૂ' એમ 'માઈ-માઈ' કરતા મરણ પામી, એટલે શેરીમાં ફૂતરી તરીકે હતબન થઈ અને મહેશ્વરદત્તના ઘરે પી આસપાસ રહેવા લાગી.

મહેશ્વરદત્તે પેતાની શક્તિ સુજળ માનવિનાનું ઉત્તર કાયું કર્યું અને છુવનનું નાવ આગળ હકાર્યું. તે ગાગિ લાને ચાહતો હતો અને તેનાથી પોતાનો સંસાર સુખી છે એમ માનતો હતો. પણ ગાગિલા વિષયલ પટ હતી અને

તક મળે તો પરપુરુષ સાથે પ્રેમ કરવાનું ચૂકતી નહિ. અત્યાર મુધી સાસુમસરા આગળ હતા અને ઘરમા તેમની નિરતર હાજરી રહેતી, એટલે તેની એ વિષયલ પટતાને છૂટો દોર મળ્યો ન હતો, પણ હવે સ્થિતિ બૂઝી હતી મહેશ્વરદત્તને ધધાથે આખો દિવસ બહાર રહેવું પડતું, એટલે તેને જોઈતી એકાત મળવા લાગી અને તેની વિષયલ પટતા પોષાવા લાગી ગામ્તકારો કહે છે કે વ્યભિચાર જેવું કોઈ મોટું પાપ નથી, પણ વિષયલુપ્ધ મનુષ્યોને એ વાત કયા સમજાય છે? તેઓ તો પાપમા જ રમ્યાપમ્યા રહે છે અને તક મળી તો એ પાપનો વિસ્તાર કરવાનું ચૂકતા નથી પરંતુ પાપનો ઘડો આખરે ફૂટે છે અને તેમનું મોઢો ઠાળુ થાય છે

એક વાર મહેશ્વરદત્ત ઈઈ કામ પડતા અચાનક ઘરે આવ્યો, ત્યારે બારણા બંધ જોયા આથી તે વહેમમા પડ્યો અને બારણાની તડમાથી અંદર જોવા લાગ્યો. ત્યાં એક પુરુષ નજરે પડ્યો એટલે બારણા ઉઘાડવા હાક મારી ગાગિલાએ પોતાના ચારને સતાડવા ઘણો પ્રયત્ન કર્યો પણ તેને સતાડી શકાય એવું સ્થાન ન હતું, એટલે નિરુપાયે બારણા ઉઘાડ્યા અને ભયથી થરથરતી બાબુએ જોશી રહી

મહેશ્વરદત્તના ક્રોધનો પાર ન હતો તેણે બારણા ઉઘડના જ ગાગિલાના ચાર પર હુલ્લો કર્યો અને તેના પર ગડદા-પાટુનો વરસાદ વરસાવ્યો. એમ કરતા એક જોરદાર પાટુ તેના પેડુમા વાગી, એટલે તેના રામ રમી ગયા, પણ

એ વળતે તેને એવો વિચાર આવ્યો કે ‘મારા હુણ કર્મનું ફળ મેં હોગ-ચુ તેમા મારનાર પર ક્રોધ શા માટે કરવો ?’ આ શુભ વિચારને પરિણામે તે મરીને ગાગિલાની કૂંચે પોતાના વીર્યમા જ ઉત્પન્ન થયો.

ગાગિલા પણ શુનેગાર જ હતી, છતાં તે મહેશ્વર દત્તના ઓઝમાથી બચી ગઈ પત્નીની કૂંચેતી કરતા પોતાની પણ કૂંચેતી જ થશે એ મહેશ્વરદત્ત બરાબર બાજુનો હતો નીતિકારોએ કહ્યું છે કે ‘આયુષ્ય, પૈસો, ઘરનું છિદ્ર, મત્ર, દવા, કામકીડા, હીધેતુ દાન, મળેલું સન્માન અને થયેલું અપમાન બુદ્ધિમાન પુરુષે શુષ્ક રાખવા.’

પતિએ પોતાનો દોષ જોવા હતા શિક્ષા ન કરી, એટલે ગાગિલાને પોતાની બૂઝને માટે અતરથી પશ્ચાત્તાપ થયો અને તે પતિને સારી રીતે ચાહવા લાગી મહેશ્વરદત્ત પણ તેના આ વર્તનથી પ્રસન્ન થયો અને તેને ગર્ભવતી બાળી સારી રીતે સાચવવા લાગ્યો. એમ કરતા ગાગિલાએ એક પુત્રરત્નને જન્મ આપ્યો, એટલે મહેશ્વરદત્તના આનંદનો પાર રહ્યો નહિ. કયા સસારીને પુત્રનું મુખ જોઈને આનંદ થતો નથી ?

એવામા શ્રાદ્ધના દિવસો આવ્યા, એટલે મહેશ્વરદત્તને પિતાની વાત યાદ આવી અને તેણે એક પાકાની તપામ કરવા માણી, પણ જોઈએ તેટલી કિંમતમાં જોઈએ તેવો પારો મળ્યો નહિ આખરે ઘરમા રહેલા પાકાનો વધ કરવા નિશ્ચય કર્યો એ નિશ્ચય અનુસાર તેણે શ્રાદ્ધના દિને પાકાનો વધ કરી, તેનું માસ પકા-ચુ અને સગાવહા-

લાઓને જમાડવાની તૈયારી કરી. ત્યાં પેલી થેરીમા ઉત્પન્ન થયેલી ફૂતરી ઘરમા આવી અને એકા ઠામ ચાટવા લાગી, એટલે મહેશ્વરદત્તે ગુસ્સે થઈને તેનાપર લાકડીનો છુટો ઘા કયો અને પેલી ફૂતરીની કમ્મર તૂટી ગઈ પછી તે ખૂબે ભારતી ત્યાથી બહાર જઈ હાડકા વગેરે ચાટવા લાગી

હવે મહેશ્વરદત્ત સગાવહાલાઓની વાટ જોતો બાર છામા જિભો છે ને પુત્રને તેડી ખૂબ વહાલ કરે છે, એવામા એક રાત્રી મહાત્મા ત્યાથી પસાર થયા તેમણે આ ઘરમા બનેલો બધો બનાવ પોતાના જ્ઞાનથી જાણીને મસ્તક ધૂણાવ્યું, તે મહેશ્વરદત્તના જોવામા આવ્યું, એટલે તેણે વદન કરીને પેલા મહાત્માને પૂછ્યું કે 'હે મહારાજ ! અહીં એવું શું જોવામા આવ્યું કે આપને આ રીતે મસ્તક ધૂણાવવું પડ્યું ?'

મહાત્માએ કહ્યું કે 'વત્સ ! એ વાત કહેવા જેવી નથી, છતાં તારો આશ્કહ હોય તો કહું ' ત્યારે મહેશ્વરદત્તે એ વાત જાણવાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી એટલે મહાત્માએ કહ્યું કે 'હે વત્સ ! આજે તારા પિતાનો શ્રાદ્ધદિન છે અને તે નિમિત્તે તે એક પાડાનો વધ કયો છે, પણ તું જાણે છે ખરો કે એ પાડો કેણુ છે ?' મહેશ્વરદત્તે કહ્યું કે 'મને એની ખબર નથી ' ત્યારે મહાત્માએ કહ્યું કે 'એ ખીજો કેઈ નહિ પણ તારો પિતા જ છે મરતી વખતે ઘરમા વાસના રહી જવાથી તે તારે ત્યાં જ પાડા રૂપે ઉત્પન્ન થયો હતો '

'આ શબ્દો સાંભળતા જ મહેશ્વરદત્તના ખેદનો પાર

રહે નહિ તેણે કહ્યું 'હે પ્રભો ! શું આ સચું છે ?' મહાત્માજીે કહ્યું કે 'હા, એ વાત તરૂન સાચી છે, પણ તે એટલેથી જ અટકતી નથી તે યોદ્ધાવાર પહેલા એક કૂતરી પર લાકડીનો ધા કપો અને તેની કમર તોડી નાખી, એ તરી માતા હતી તે ધગમા રહી ગયેલી વાસનાને લીધે યેરીમા કૂતરી તરીકે ઉત્પન્ન થઈ હતી'

આ શબ્દોએ મહેશ્વરજી દુઃસ્વપ્નમાં અનેકમતી વધારી લીધી અને તે માત્ર પકડી નીચે બેઠી ગયો. તે વખતે મહાત્માજીે કહ્યું કે 'હે વત્સ ! જ્યાં તે આ વાત સાંભળી જ છે, ત્યારે પૂરી સામળી લે તું જેને ખૂબ પ્યારથી રમાડી રહ્યા છે, એ તારી પાટુમી મરી ગયેલો તારી સ્ત્રીનો યાર છે. છેલ્લી વખતે શુભ વિચાર આવવાથી તે પોતાના જ લીયંમા મનુષ્ય તરીકે ઉત્પન્ન થયેલો છે'

આ શબ્દોએ હૃદ ઠરી એ જ વખતે સસાર પર વેગમ્બ અલ્પો અને તે ધરનો ત્યાગ કરી ચાલી નીકળ્યો પત્ની કેઈ સતપુરુષનું શરણ સ્વીકારી સયમની સાધના કરી અને પોતાનું જીવન મક્ષણ બનાવ્યું

ગચ્ચારનું આ સ્વરૂપ જાણ્યા પછી કયો મુક્ત પુરુષ એમ કહેશે કે તેમા મુખ છે ?

૭-ભોગની નિમારતા

કેટલાક એમ માને છે કે 'ભોગવિલાસ એ જ જીવનની સાર્થકતા છે' એટલે તેને પોતાનું ક્યેય બનાવે છે અને બને તેટલો ભોગવિલાસ કરે છે પણ તમે એમનું જીવન તપાસો એટલે ખાતરી થશે કે એ જીવનમા સાર્થકતા

કેટલી છે ?

આવા પુરુષો પધારીમાથી ઉડીને તરત જ ચાહ, કૌશી કે કૃધ પીએ છે, થોડી વારે બીસ્કીટ, બ્રેડ કે ખાખરા-પૂરીનો નારતો કરે છે અને થોડા વખત બાદ લોજન ઢરવા બેઠી જાય છે, તેમા અનેક જાતની વાનીઓ આદેશો છે, અનેક જાતના શાકભાજી વાપરે છે, નીળી તમનમતી ગરમાગરમ દાળનાં સળડકા ભરે છે, માથે ચટણી, અથાણા રાયતા, પાપડ કે ફરસાણનો સ્વાદ પણ લેતા જાય છે, વળી ઉપર ભાત, ઓસામણ કે કઢી ચડાવતા જાય છે અને છેવટે વિવિધ પ્રકારના મુખવાસોનો ઉપયોગ કરે છે, આમ છતાં તેમને તૃપ્તિ થતી નથી.

તેઓ જમીને ઉઠ્યા હોય ને થોડી જ વારમા કોઈ ઠેકાણેથી મેવા-મીકાઈ કે ગરમાગરમ ભજિયા આવી ગયા હોય તો તેમાથી થોડું પેટમાં પધરાવે છે એવામા આઈ સ્કીમની જૂમ પટે તો તેને પણ છોડતા નથી એમ કરતા જ્યાં પેટ પૂરું તગ થાય ત્યારે તેઓ થોડી વાર ચાહા પડે છે અને નિદ્રા લઈ લે છે, પરંતુ નિદ્રામાથી નિવૃત્ત થયા કે ચાહ-ઠાંકીનું સ્મરણ કરે છે પછી થોડી વારે કુટ-એટલે ફળ ખાવાનો વારો આવે છે કે ફળરસ પીવાનો સમય થાય છે તેમા સંતરા અથવા મોગબીના રસનો ખાલો ગટગટાવે છે, અને કાણુ, દ્રાક્ષ, અખરોડ કે બદામ જેવી વસ્તુઓ નજરે પડે તો થોડી ખાઈ લેવામા જરાયે સંકોચ અનુભવતા નથી.

સાયકાલે પણ આવો જ કારભાર ચાલતો હોય છે.

‘અજે તુભિયન બરાબર નથી’ ‘ખાવાનું ભાવતું નથી’ એમ તેઓ બોલતા બંધ છે અને રાટલો, રાટલો, બાખરી પૂરી કે ભાત-ઓસામણ ચણવતા બંધ છે પરંતુ આ પ્રવૃત્તિ આટલેથી જ અટકતી નથી સુવાટાલું યાદ કે તેમને શાક-ફળ યદ આવે છે ને તેના એકાદ-બે ખાતા દીવે ત્યારે જ સૂવનું કાવે છે આવાઓને ધણીવાર સ્વપ્નો પણ ખાવાના જ આવે છે અને બત્રીસ ભાંગના ભોજન અને તેત્રીસ ભાંગના શાક ખાવાની અભિલાષા નિરતર રહ્યા કરે છે

કદાચ સચોટો અનુકૂળ હોય અને તેમને બત્રીસ ભાંગના ભોજન અને તેત્રીસ ભાંગના શાક મળે તો પણ સંતોષ થતો નથી બીજા દિવસનું બહાલું વાચું કે પાછી એની એ દશા ! ગમે તેવી પીકનીકો કે પાર્ટીઓ ગોઠવવામાં આવે કે ગમે તેવા બધા ભોજન સમારંભો મેળવવામાં આવે પણ અહવારસની તૃપ્તિ થતી જ નથી, એ શું સૂચવે છે ?

આ પ્રકારનું જીવન જીવતા કેવું પરિણામ આવે છે, તે પણ ભોંટકે ચોડા દિવસ યાદ છે કે પેટ દુખવાની ફરિયાદ યાદ યાદ છે, આકળી આવે છે, આકૂરો થઈ છે કે હસ્ત ઉપર હસ્ત લાગવા માટે છે ત્યારે આ મહાશયો દીલા પડે છે અને વેધ, હકીમ કે ડોક્ટરો માટે દોહાદોહ કરે છે કદાચ વેધ, હકીમ કે ડોક્ટર તેમને સલાખીને ચાતવાનું કહે તો ચોટો વખત સલાખી છે છે, પણ પાછા પોતાની મૂળ આદત ઉપર આવી બંધ છે એમ કરતા તેમને

સાર, મથકણી, જવર, ખાસી, હમ, શિરથૂલ, મધુમેહ (હાથાળીટીસ) રક્તાચાપ (ખલ્લપ્રેમર) વગેરે રોગો લાગુ પડે છે અને ઘણા વખત પધારીમા પડી રહેતું પડે છે આ વખતે તેમની સ્થિતિ કેવી હોય છે ? ‘ અરેરે ! ’ ‘ ઓય ! ઓય ! ’ ‘ બાપરે ! મગી ગયો ’ વગેરે ઉઠ્ઠાશે નીકળતા હોય છે અને મને કે કમને વૈદ્યના કડવા ઉકાળા પીવા પડે છે કે ડોક્ટરોની બારીક સોયોના ગોદા ઉપરા ઉપરી ખાવા પડે છે આમ છતાં તેમને આરામ મળતો નથી ! કાળ કેાઇ પણ ક્ષણે આવી પહોંચે છે અને તેમના મોઢાની ડાઢલી ફાટી રહે છે !

જેઓ ખ્યાર-મહોબ્બતમા ફસે છે કે ઈશ્કના દીવાના બને છે, તેમની હાલત પણ આવી જ કઢગી થાય છે તેમના દિલને કરાર હોતો નથી, તેમના મનને આરામ મળતો નથી પ્રત્યેક મળે પ્રેયસીનો પ્રેમ તેમને મતાબ્યા ઠરે છે મોજશોખના કારણે જેઓ હવસખોર બને છે, તે વહુ-દીકરીનો ટાળો કરતા નથી, સારુ-ખોટું જોતા નથી અને બળાત્કાર, બ્યલિત્યાર તથા ખૂતામરકી સુધી પહોંચે છે આ હાલતમા તેમને લાકડીઓના પ્રહાર, તરવારના આટકા કે બહુકની ગોળીઓ ખાવી પડે તેમા આશ્ચર્ય નથી આવા મનુષ્યો પર વિષપ્રયોગો પણ થાય છે અને તેમને રીખાઇ રીખાઇને જૂડા હાથે મરવું પડે છે મોજશોખના કારણે જેઓ વેશ્યાગમન કરે છે, તેમની તિજોરીનું તળિયું તરત દેખાય છે, બાપદાદાની આબરૂ પર મસીનો ફૂચડો ફરી વળે છે અને જાલીમ હઠોના લોગ થવું પડે છે એ જુદું.

આવા મનુષ્યો જ્યારે પીડા લોગવતા અને વિવિધ વિલાપો કરતા કાળના કરાગ પત્તમા સપડાઈ જાય છે, ત્યારે કેવું કરુણ દૃશ્ય ખડુ થાય છે ?

આ ઉપરાંત મનુષ્ય ધીમ પછુ જે મોજશોખ કરે છે, તેના પર એક આંહો દૃષ્ટિપાત કરી લઈએ કેટલાક મોજની ખાતર-શોખની ખાતર રાજની પચીશ, પચાશ કે એ જેટલી બીડીઓ ફૂટે છે, તે કેટલાક ચૂગી, ચલમ કે હોકો પીને લાખા સમય સુધી પૂમાડા કાઢ્યા કરે છે કેટલાક શોખની ખાતર ભાગ મૂટીને પીએ છે, તે કેટલાક શાખ-ચરસનો દમ લગાવે છે (આ ગાળે-ચરસ પીના-રાઓ ન પીનારને માટે શુ કહે છે, તે ખબર છે ? જિસને ન પી ગાળેકી કલી, ઉસ લડકેસે લડકી ભલી) પરંતુ મનુષ્યનો આ પ્રકારનો શોખ આટલેથી જ અટકતો નથી તે શોખની ખાતર ગરીબનું બધાણુ કરે છે અને દારૂ પીને હૈયના જેવા ચાળા કરવામા આનંદ પામે છે તે શોખની ખાતર કોફીનની કાકરીઓ ખાય છે અને સોમલ જેવા સપૂર્ણ એરી પદાર્થોને પણ છોડતો નથી. આસ્તે આસ્ત કરીને તે એનું પ્રમાણુ વધારતો જાય છે અને તેના જોરે રોજનો અધમણુ જોરાક ઉજરમા કાસી દે છે (ગુજરાતનો પ્રખ્યાત બાદશાહ મહમ્મદ જોગડો તેનું ઉદાહરણુ છે) કહેવાની બાગ્યે જ જરૂર છે કે આ બધા વ્યસનોનો આખરી અંતમ ઘણો કરુણ આવે છે. પૈસો ચપટી વગાડના ચાલ્યો જાય છે, પુત્ર-પરિવાર પુષ્કળ હુ ખી થાય છે અને પોતે પરા ધીનતાની ~ એવો સપડાય છે કે ગમે તેટલા ~

મારવા છતાં તેમાંથી છૂટી શકતો નથી

આવી સ્થિતિ બેઠાં ને જ જૈન મહર્ષિઓએ કહ્યું છે કે -

સલ્લ કામા વિસ કામા કામા આશ્વીવિસોધમા ।
કામે ચ પત્યેમાણા અકામા જન્તિ દોગદ ॥

‘કામભોગ શત્યરૂપ છે, વિષરૂપ છે અને વિષધર સર્પ જેવા ભયકર છે કામ ભોગની લાલસા રાખનાર પ્રાણીઓ તેને પ્રાપ્ત કર્યા વિના જ અતૃપ્ત દશામાં એક દિવસ દુર્ગતિને પ્રાપ્ત થાય છે ’

ચળમેત્તસોક્ષ્ણા વદુ કાલદુક્ષ્ણા,
પગામદુક્ષ્ણા અણિગામસોક્ષ્ણા ।
સસારમોક્ષસ્સ વિપન્નભૂયા,
ઘ્વાણી અણતથાણ ડ કામભોગા ॥

‘કામભોગ ક્ષણ માત્ર સુખ દેનારા છે અને ઘણા કાલ સુધી દુઃખ આપનારા છે તેમાં સુખ બહુ થોડું છે અને દુઃખ ઘણું વધારે છે તે મોક્ષ સુખતા ભયકર શત્રુ છે અને અનર્થોની મોતી ખાણ છે ’

જહા કિપાગફલાણ, પરિણામો ન મૃદરો ।
પથ મુત્તાણ મોગાણ, પરિણામો ન સુદરો ॥

‘જેમ કિં પાક ફલનું પરિણામ સુંદર હોતું નથી, તેમ ભોગવેલા ભોગોનું પરિણામ સુંદર હોતું નથી ’ કિં પાક ફલ દેખાવમાં મનોહર હોય છે, પણ ખાય તેનો તાત્કાલિક પ્રાણ હરે છે, એટલે તેનું પરિણામ સુંદર નથી એમ કહેવું

છે ભોગે પણ ભોગવતી વખતે મીઠા હાગે છે પરંતુ પરિણામે કર્મબંધન પ્રાપ્ત થાય છે અને અનેકવિધ દુઃખો ભોગવવા પડે છે, એટલે તેનું પશ્ચિમ સુદર નથી

૮-ધર્મની ઉપાદેયતા

આપણી સામે જીવનના બે માર્ગ રહેલા છે એક ભોગનો અને બીજો યોગનો. તેમાં ભોગમાર્ગને રાત્રીઓએ નિસાર જણાવ્યો છે અને આપણે અનુભવ પણ એવો જ છે બાકી ગ્ધો યોગમાર્ગ તેને જ જૈન મહર્ષિઓએ ધર્મ માર્ગ કહ્યો છે અને તેની ચતુર્થ પ્રથ સા કરી છે તેઓ કહે છે કે—

મમનશનગતાના કલેશરોગાતુરાણા,
મરણમયદ્વતાનાં દુઃખશોકાદિતાનામ્ ।
જગતિ વદુવિધાના વ્યાકુળાના જનાનામ્ ।
શરણમશરણાના નિત્યમેકો દ્વિ ધર્મ ॥

‘મે કંઠા કબ્જને પામેલા, કલેશ અને રોગથી પીડાતા, મરણના ભયથી હતાશ થયેલા, દુઃખ અને શોકથી રીળાતા, એમ બહુ બહુ રીતે વ્યાકુળ થયેલા આ જગતના અસહાય મનુષ્યોને એક ધર્મ જ નિત્ય શરણુભૂત છે ’

આ વચનો અસરકારક સત્ય છે અમારા તેપન વર્ષના જીવન દરમિયાન અમને તેની પૂરી પ્રતીતિ થયેલી છે અમે એવા અનેક મનુષ્યોને જોયા છે કે જેઓ કાંઈ દિવસ ધર્મની વાત સાંભળવા પણ તૈયાર ન હતા, પરંતુ તેમના માથે એકાએક આકૃત ઉતરી પડી અને તેનું

નિવારણ તેમના પ્રભૂત ધનથી, બહોળી લાગવગથી કે વિશિષ્ટ સબંધથી થઈ ન શક્યું, ત્યારે તેમણે કોઈની સલાહ-શીખામણથી ધર્મનું શરણ લીધું અને તેઓ ઉક્ત કથ કે આશ્તમાથી મુક્ત થઈ ગયા.

રોગ નિવારણની બાબતમાં પણ અમે એવોજ અનુભવ કરેલો છે કે કોઈ પણ ઔષધ, દવા કે ઉપચારથી જેમનો રોગ રજમાત્ર હઠ્યો ન હતો, તેવાઓને માત્ર ભગવાનના નામનું રટણ કરવાથી કે સ્તોત્રાદિના સ્મરણથી સારુ થયેલું છે તેથીજ આપણે ત્યાં 'સાચો વૈદ્ય નારાયણ હરિજ છે,' એ ઉક્તિ પ્રસિદ્ધિમાં આવી છે.

મરણના ભય વખતે આપણને બીજી કોઈ વસ્તુ સહાયભૂત થઈ શકતી નથી, ત્યારે ધર્મ જ આપણી વારે ધાય છે અને તે જ આપણને સાચું શરણ આપી શકે છે તે જ રીતે જેઓ વૈભવ કે સપત્તિની ઇચ્છા રાખે છે, તેમને એ વૈભવ કે સપત્તિ પણ ધર્મરાધનથી જ મળે છે કહ્યું છે કે—

નિપાનમિય મણ્ડુકા, સર પૂર્ણમિવાળ્ડજા ।

શુભ કર્માણમાયાન્તિ, વિવશા સયસમ્પદ ॥

‘જેમ તળાવ ભરેલું હોય ત્યાં દેડકાઓ આવે છે અને સરોવર ભરેલું હોય ત્યાં પક્ષીઓ આવે છે, તેમ જ્યાં શુભ કર્મોને સચય હોય અર્થાત્ ધર્મનું આરાધન હોય, ત્યાં સર્વ સપત્તિઓ પોતાની મેળે ચાલી આવે છે.’

અને એમ પણ કહ્યું છે કે—

ધર્માજ્ઞાનમ કુલે શરીરપટ્ટતા સૌમાન્યમાયુર્બલં,
 ધર્મેણૈવ મયતિ નિર્મલ્યશો વિદ્યાર્યસમ્પત્તય ।
 કાન્તારાગ્ય મદામયાગ્ય સતત ધર્મ પરિશ્રાયતે,
 ધર્મ સમ્યગુપાસિતો મયતિ દ્વિ સ્વર્ગાવર્ગમ્ ॥

‘ ધર્મના યોગ્ય આરાધનથી ઊંચા કુલમાં જન્મ થાય છે, પાચે ઈન્દ્રિયોની પૂર્ણતા પ્રાપ્ત થાય છે, સૌભાગ્ય, આયુષ્ય અને બળતી પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મના આરાધનથી જ નિર્મલ યશની તથા વિદ્યા અને અર્થની પ્રાપ્તિ થાય છે, તે જ રીતે ધર્મનું આરાધન ઘોર જ ગતિમાં અને મહાન ભયો ઉપસ્થિત થયે તેના આરાધકનું રક્ષણ કરે છે ખરે ખર ! આવા ધર્મની આરાધના જો સમ્યક્ પ્રકારે કરવામાં આવે તો તે સ્વર્ગ અને મોક્ષનું સુખ આપી શકે છે ’

સુહાર્યં સર્વં ભૂતાનાં મતાં સર્વપ્રવૃત્તય ।

સુખ નાસ્તિ વિના ધર્મ, તસ્માદ્ધર્મપરો મથેત્ ॥

‘ આ જગતમાં સર્વ પ્રાણીઓની સર્વ પ્રવૃત્તિઓ સુખને માટે જ થાય છે, એમ તમામ સુસ પુરુષોનું માનવું છે પરંતુ એ સુખ ધર્મ વિના મળી શકતું નથી, માટે ધર્મ-પરાયણ થવું ’

પ્રશ્ન—ધર્મોરાધન પણ કઠિન છે અને તેનું ફળ ક્યારે-કેવું મળશે તે જાણી શકાતું નથી, તેનું કેમ ?

ઉત્તર—ધર્મોરાધનને જેટલું કઠિન માની લેવામાં આવે છે, તેટલું એ કઠિન નથી એ તો માનસિક વલણ અને અભ્યાસનો પ્રશ્ન છે જૈન ધરમાં નાના બાળકો પણ નકો-રડા ઉપવાસ કરે છે તે ઉપવાસના દિવસે રોજગારનો

શીરો, દૂધ, કેળા વગેરે વાપરનારને કઠિન લાગે એ ત્વા લાવિક છે, પણ જૈન બાળકોને તે એટલા કઠિન લાગતા નથી એ તો હોશે હોશે આવા ઉપવાસ કરવા તાત્પર બને છે અને ઘણીવાર તેમને વધારે ઉપવાસ કરતા રોકવા પડે છે આનું કારણ એ છે કે તેમને નાનપણથી એ પ્રકારના સસ્કારો મળે છે, માતા-પિતા-ભાઈ-ભગિની-સગાવહાલા એ બધા પણ ઉપવાસ કરતા હોય છે અને જે ગુરુદેવોને તે પરમ પૂજ્ય માને છે, તેમનો ઉપદેશ પણ તેવા જ પ્રકારને હોય છે બીજી વાત અભ્યાસની છે કોઈ પણ વસ્તુ શરૂઆતમાં કઠિન લાગે છે, પણ તેનો અભ્યાસ કે મહાવરો પડતા તે ઓછી ને ઓછી કઠિન લાગવા માટે છે અને છેવટે સહજ બની જાય છે તારના દોરડા પર ચાલવાનું કામ કઠિન છે, પણ સતત અભ્યાસ કરનારને તે કેવું સહજ બની જાય છે ? જેણે સર્કસના ખેલો ભોળા હશે, તેને આ વસ્તુનો તરત ખ્યાલ આવી જશે. નાની નાની છોકરીઓ તારના દોરડા પર સડસડાટ ચાલી જાય છે, એટલું જ નહિ પણ સવળી-અવળી ચાલે છે, તારને ખૂબ ઝુકાવે છે અને તેના પર ઊભી ઊભી બીજી પણ અનેક ક્રિયાઓ કરે છે ધર્મારાધનની ક્રિયાઓ વિષે પણ આનું જ સમજવાનું છે તેના અભ્યાસ કે મહાવરો પડે તો એ કઠિન રહેતી નથી, પણ સહજ બની જાય છે

જે વસ્તુ શરૂઆતમાં કઠિન લાગતી હોય પણ તેનું પરિણામ સુખદ હોય તો એને વાસ્તવિક રીતે કઠિનાઈ કહેવાતી નથી ધર્મારાધનનું પરિણામ સુખદ છે, એટલે

તેની ઠઠિનાઈએ એ વાસ્તવિક ઠઠિનાઈ નથી, પણ મુખ પ્રાપ્તિનો ઉપાય છે અને એ રીતે સર્વથા આવકારણ્યક છે

એ જગતની નાની મોટી દરેક ક્રિયા પોતાનું ફળ બતાવે છે, તો ધર્મોપાધનની ક્રિયા પોતાનું ફળ કેમ ન બતાવે? એ પણ પોતાનું ફળ બતાવે જ બતાવે વગી ક્રિયા જે પ્રકારની હોય છે, તે પ્રકારનું જ ફળ મળે છે, તો ધર્મોપાધનનું ફળ સારું મળવા માટે શકા શા માટે રાખવી? હીમડો વાવનારને લંબિણી ખાવા મળે છે અને આનો વાવનારને ઠેરી ખાવા મળે છે, એ શું વ્યાપણે નરી આખે નથી જોતા? તો પછી સારી ક્રિયાનું ફળ સારું જ મળશે એવો વિશ્વાસ કેમ ન રાખવો? ફળ કયારે મળશે? એ શકા પણ અસ્થાને જ છે અને ગોટલી વાવીને કાઢે ઠેરી ખાવાની ઈચ્છા રાખીએ તો એ કેમ બને? એ તો આલો હોગે, મોટો ધાય, તેને માર આવે ને તેમાથી ફળ પાકે ત્યારે જ ઠેરી ખાવાની મળે, એટલે દરેક ક્રિયા સમય થયે પોતાનું ફળ બતાવે છે, તેમ ધર્મોપાધનની ક્રિયા પણ ચોક્કસ સમયે પોતાનું ફળ બતાવે છે

પ્રશ્ન—બટુ લાંબા વખતે ફળ બતાવે તે શું કામનું?

ઉત્તર—ધર્મોપાધનનું ફળ લાંબા વખતે જ મળે છે, એવું નથી તેનું કંટાળુક ફળ તો તાત્કાલિક પણ મળે છે યજ્ઞ ચર્ચ પાળો એટલે મતિ અને ક્રાંતિ બને મુધરવાની સ્વયમ પાળો એટલે સતોષ અને આરોગ્યની પ્રાપ્તિ તરત જ થવાની. તપ કરો એટલે શરીર અને મનની શુદ્ધિનો લાભ સત્વર મળવાનો. એટલું જ નહિ પણ ભગવત્સમરણ,

સ્તુતિ, જપ, મનારાધન વગેરેથી નહિ ધારેલાં કાર્યો તરત સિદ્ધ થયાના દાખલાઓ પણ વિપુલ મળ્યામાં જોઈ શકાય છે

૯-ધર્મ પર થતા આક્ષેપનું નિવારણ

આજે કેટલાક ધર્મના નામથી ભડકી રહ્યા છે, કારણ કે તેમને વારવાર એમ કહેવામાં આવ્યું છે કે તે એક પ્રકારનું અકીર્ણ છે, એક પ્રકારનો નશો છે અને તે જેને ચડ્યો તેનું આવી બન્યું એ નશાના પ્રતાપે ખૂનખાર યુદ્ધો થયા છે, અનેકના લોહી રેડાયા છે અને જુદાઈની દિવાલો ઊભી થઈ છે, માટે રાજ્યભાષી, શિક્ષણભાષી, સાહિત્યભાષી તેને ભૂચી નાખવો જોઈએ અને તે માટે પદ્ધતિભરના પ્રયત્નો ચાલુ છે આ વાતાવરણમાં કાચી જુદિના મનુષ્યો ધર્મના નામથી ભડકી બન્યા, તેમાં કાઈ આશ્ચર્ય નથી પરંતુ તેમણે જાણવું જોઈએ કે આ તો એક જાતનો પ્રચાર છે અને તે જાણીબૂઝીને જ કરવામાં આવે છે બાકી તેમની દલીલોમાં કોઈ વજૂદ નથી

આ પ્રચાર કરનારાઓને એમ પૂછવામાં આવે કે તમે ધર્મ કેને કહો છો? તો તેઓ મ પ્રદાય, ક્રિયાકાંડ, અમુક પ્રકારની માન્યતા, આવી આવી વાતો આગળ કરશે, પણ ધર્મ એ સદાચારની શાળા છે, સયમની કોલેજ છે કે ઉત્તમોત્તમ વિચારોને પોષનારી એક મોટી યુનિવર્સિટી છે, એમ કદી પણ કહેશે નહિ એમ કહે તો ખડન ઘાય શી રીતે? પરંતુ આપણા પૂર્વપુરુષોએ ધર્મની જે વ્યાખ્યા કરી છે તે સાબળો અને પછી મનમાં નક્કી કરો કે ધર્મ

એકે જાનનું અપ્રીણ છે કે અપ્રીણનો નયો ઉનારી દેનાર
અમૃત છે? તે વ્યાખ્યા આ રહી

દુર્ગતિપ્રચુતાન્ સન્તુન્, યસ્માદ્ ધાવ્યતે પુન ।

ઘષ્ટે ચૈતાન્ શુભસ્થાને, તસ્માદ્ધર્મે રતિ સ્મૃત ॥

‘દુર્ગતિ તરફ જઈ રહેલા જીવોનો ઉદ્ધાર કરીને તેમને
પુન શુભ સ્થાને રથાપે છે, અર્થાત્ તેમને સદ્ગતિ તરફ
લઈ જાય છે, તેથી તે ધર્મ કહેવાય છે

જે પ્રવૃત્તિ દુર્ગતિમાથી સદ્ગતિમા લઈ જાય, અર્થાત્
પડતીમાથી ચડતી તરફ લઈ જાય, અવનતિમાથી ઉન્નતિ
તરફ લઈ જાય અને તેની ટોચ ઉપર મૂકે તેને અપ્રીણ કે
નયો કહેવાનું સાદસ કયો જુદિમાન પુરુષ કરી શકે?
ખૂનબાર યુદ્ધો ધર્મના કારણે યથા નથી, કદાચ સુરોપમા
તેમ જન્યુ હોય તો પણ ભારતવર્ષમા તેમ જન્યુ નથી.
યુદ્ધો તો જરૂર, જમીન અને જોડે જો ત્રણે પરના અતિ
મોહના કારણે થયા છે, સત્તાના ચોખ્ખની ખુમારીના કારણે
થયા છે ધર્મ તો નિત્ય અહિંસા, સત્ય, દામા, મહન
શીલતા, ઉદારતા અને મૈત્રીના પાઠ પઢાવતો આવ્યો છે
ખાસ કરીને ગૈન ધર્મ તો એમા આગેવાની ભયો ભાગ
ભજવ્યો છે, એટલે તેના ઉપર યુદ્ધો જગાડવાનો કે
જુદાઈની દિવાલો બિતો કરવાનો આરોપ કાઢપનિક છે અને
તે જિલકુલ ટકી શકે તેનો નથી

૧૦-ધર્મારાધનને જ જીવનનું દ્યેય બનાવવું જોઈએ.

સોગમાર્ગ નિ સાર છે, અપ્રશસ્ત છે, ત્યાજ્ય છે અને
યોગમાર્ગ કે ધર્મમાર્ગ સારભૂત છે, પ્રશસ્ત છે, ઉપાદેય છે,

એને જઈ એ થયે કે સુન મનુષ્યે ધર્મોપાધનને જ પોતાનું
ધ્યેય બનાવવું એવું એ અને તેને કેન્દ્રમાં રાખીને જ પોતાની
બધી પ્રવૃત્તિઓ એકબીજી બોધે છે

હાલ તે ઉમર નાની છે, જુવાની આવે છે માટે મોજ
રોજ સ્ત્રી હેવા દો, ધર્મ તો પછી કરીશુ, એ વિચાર
હ્યાપવુનરેલો નથી ઉમર નાની હોય તો પણ મૂં
આવે છે અને જુવાની આવી રહી હોય તો પણ કાળે
કુદગણાત યાય છે, માટે ધર્મ તો નિરતર કરતા જ રહેવું
દણ છે કે—

વાલ પય ચરેદ્ધર્મમનિત્ય સ્વપ્ન જીવિતમ્ ।

ફલાનામિવ પક્ષાના શમ્બત્ પતનતો મયમ્ ॥

‘બાલ્યાવસ્થા હોય તો પણ ધર્મ કરતા રહેવું, કારણ
કે જીવિત અનિત્ય છે, તેથી પાછી ગયેલા કુળોની નાક
તેને હંમેશા પડવાનો ભય રહેલો છે ’

સમ્પદો જલતરજ્જવિલોટા, યૌવન ત્રિચતુરાણિ દિનાનિ ।
શારદાધમિવ ચચ્ચલમાયુ, કિંધનૈ કુરુત ધર્મમનિચમ્ ॥

‘મર્યાદા જલતા તરંગ જેવી અસ્થિર છે યૌવન ચાર
દિનની આદની જેવું છે અને આયુષ્ય શરદ સતુના વાઙળ
જેવું દલ્હિક છે, માટે ધન કમાયે શુ થયે ? તે માટે
પવિત્ર ધર્મનું જ આચરણ કર ’

જેઓ આખું જીવન ધન કમાવામાં જ પૂરું કરે છે,
તેમને ઉદેશીને એક નૈન મહર્ષિએ કહ્યું છે કે—

મય સમલુ કમાશું, કેસડ બાવિડ ભાગિ ? ।

ગાડ મરિડ લકુડાં, પોલરિ દંદિ બાગિ ॥

૫. 'હે ભાઈ! તું આખી જીંદગી કમાયો, તેમાથી તારા દુકાગમા શું આવ્યું? જાડું બરીને લાકડા અને એક જોખરી ફાંટી આગળ, એ જ કે બીજું કાંઈ?'

જે માનવદેહ દ્વારા અક્ષય અનંત મોશમુખની પ્રાપ્તિ થઈ શકે એમ છે, એ દેહદ્વારા માત્ર લક્ષ્મી અને અધિકારની પ્રાપ્તિ કરવાનો પ્રયત્ન કરીએ અને પાછા આપણી બળને ડાઘા માનીએ એ તો મૂખોઈની હલ કહેવાય લાખો રૂપિયાની કિંમતના હીરાને બકરીની ડોકે બાધનારને કે સવાશેર ગોળ સાટે વેચી મારનારને આપણે ડાઘો નથી જ દેડેતા.

આપણા જીવનની રહેતી કરતી જોઈ ને શ્રીમદ્ રાજચક્ર શું કહે છે? તે બરાબર સાબળો.

બહુ પુણ્ય કેરા પુજ્યથી શુભ દેહ માનવનો મળ્યો,
તો યે અરે! ભવચક્રનો આટો નહિ એકે ટળ્યો.
લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા શું વધ્યુ તે તો કહો!
ક્ષણ ક્ષણ ભયકર ભાવમરણે કા અહો રાચી રહો!

ભવજ્વલન કરતા ઘણું પુણ્ય એકદુ મધ્યુ ત્યારે માનવનો શુભ દેહ મળ્યો પરંતુ તેના દ્વારા એવી કોઈ કરતી કરી નહિ કે જે ભવચક્રના એકાદ આટાને પણ જોડેા કરે તેના દ્વારા તો લક્ષ્મી અને અધિકાર વધારવાની જ પ્રવૃત્તિ થયો કંઈ અને પરિણામે લક્ષ્મી અને અધિકાર વધ્યા પણ લક્ષ્મી અને અધિકાર વધતા ખરેખર શું વધ્યુ તે જાણેા છો? એથી પાપ વધ્યુ અને પરિણામે ભવજ્વલન વધ્યુ, એટલે ભવિષ્યને માટે દુઃખની પરપરાને નોતરી

ઠહાપણુમરેલો. વ્યવહાર શી રીતે કહેવો ? મૃત્યુ ઠાળા કાઢે છે ત્યા તમારા ટાટિયા લીલા પડી નવ છે અને ધરધર ધ્રુજવા લાગો છો. પણ એ દ્રવ્યમૃત્યુ છે, જ્યારે ધ્યેયહીન થઈને જીવન જીવવું અને તેમાં મલિન વિચારોનું સેવન કરવું એ ભાવમૃત્યુ છે. આ ભાવમૃત્યુનું પરિણામ ઘણું ભયંકર છે. છતાં તમે એમાં કશું કશું કેમ રાચી રહ્યા છો ?

કેટલાક કહે છે કે તમે મોક્ષ મોક્ષ શું કરો છો ? એ તો એક જાતની નિષ્ક્રિય અવસ્થા છે, તેથી એમાં કંઈ જાતનું સુખ મળી શકે નહિ. માટે અમને આ જીવનમાં સુખર્ષુ, મુરુ અને સુહરીનો ઉપલોગ કરી લેવા દો. આ શબ્દો જેને કવિ, લેખક કે આદિત્યકાર કહી ગયાય એવા મનુષ્યો ઉચ્ચારી રહ્યા છે, એટલે તેમને જણાવવા ઇચ્છીએ છીએ કે ધર્મમાર્ગનું અતિમ ધ્યેય સિદ્ધાવસ્થા છે.

આ અવસ્થામાં જે નિરતિશય સુખ રહેલું છે, તેની વાસ્તવિક કલ્પના કેવળ બુદ્ધિથી આવી શકે તેમ નથી. જેમ ફૂવામાં રહેલો દેડકો ગમે તેટલો પ્રયત્ન કરવા છતાં મહાસાગરની વિશાળતાને કલ્પી શકતો નથી, જેમ એક અરણ્યવામી બહુ બહુ પ્રયત્ન કરવા છતાં સસ્કૃત સમાજનાં સુખ-સાધનોની કલ્પના કરી શકતો નથી, અથવા તો નિત્ય ઠાગ, ઠોઢવા કે કુશકાનું લોજન કરનારો દરિદ્ર પુરુષ ગમે તેટલી કલ્પનાઓ દોડાવવા છતાં ચક્રવર્તીના લોજનનો વાસ્તવિક ખ્યાલ લાવી શકતો નથી, તેમ વિષયની આકાંક્ષાથી ઉત્પન્ન થતા સુખરૂપી ખાબોચિયામાં ડૂબેલા જીવો સિદ્ધાવસ્થાની સુખસપત્તિનો ખ્યાલ કરી શકતા નથી. આ

અમારું કોઈ પણ મુખ એ મુખની અશ માત્ર પણ જરોજરી હતી શકે તેણુ નથી થી બદ્ધબાહુરૂપામીએ અવશ્યક નિયુંખિમા જણાવ્યું છે કે—

નયિ મરિય માણુતાર્ણ, તં સુક્ષ્મં નેયમમ્પદેવાર્ણ ।

૪ સિદ્ધાણ સુક્ષ્મ, અધ્યાવાદં ડયગવાણ ॥ ૧૮૦ ॥

‘તે મુખ મનુષ્યોને નથી કે સર્વ દેવોને પણ નથી કે જે મુખ અવ્યાબાધ મિતિને પામેલા સિદ્ધાને છે ,

જની તેમજે જણાવ્યું છે કે—

સુરગણસુદ મમતા, સમ્યદ્વા વિદિધા જનતગુણ ।

૫ ન ય પાપર મુક્તિસુદ, જંતાદિ વિ યાગરમ્પદિ ॥ ૧૮૧ ॥

“દેવોના સર્વકાળના એકલા કરેલાં સમસ્ત મુખને અનતમણુ કરવાના આવે, અને તેને અનતવાર વર્ગના વાંધી મુખવામા આવે, તો પણ તે મુખ મુખિ મુખની જરોજર વધુ શમ્તું નથી ”

સિદ્ધાવરધામાં જન્મ નથી, જરા નથી અને મરણ પણ નથી, તેથી તેમા જય, શોક કે કોઈ પણ પ્રકારનું દુઃખ નથી, પરંતુ ત્યાં અનત અનત મુખની સ્થિતિ બ્યાપી રહી છે અને એ સ્થિતિ કાલથી બદ્ધ નથી, એટલે કે તે અનત કાલ મુખી તેથી ને તેથી જ રહેવાની છે આ સ્થિતિને પ્રાપ્ત કરવી એ પ્રત્યેક બન્ધ આત્માનું અનિમ લક્ષ્ય છે, તેથી આચાર્યો, ઉપાધ્યાયો અને શાધુઓની સધાગી સાધના તેના માટે જ દોષ છે અરિહ તો પર્ણ બ્યારે દીક્ષા લે છે, ત્યારે ‘નમો સિદ્ધાણ’ એ પદનો જ ઉચ્ચાર કરીને સમાધિકની

પ્રતિજ્ઞા અગીકાર કરે છે આ રીતે સિદ્ધ લગવતો અસ્િ-
હતોને પણ માનનીય છે, તો છદ્ધસ્થો માટે (અપૂર્ણ જ્ઞાન-
વાળાઓ માટે) કહેવું જ શું ?

તાત્પર્ય કે સુખ મનુષ્યે મુક્તિ મોક્ષ કે પરમપદને
અતિમ ધ્યેય માનીને તેના એક સાધન તરીકે ધર્માસાધનને
પોતાનું તાત્કાલિક ધ્યેય ણનાવવાનું છે

૧૧-ધ્યેયની પ્રાપ્તિ ક્યારે થાય ?

ધ્યેયની પ્રાપ્તિ થાય ત્યારે સિદ્ધિ કે સફળતા સાપડી
ગણાય છે આ સિદ્ધિ માટે જૈન મહર્ષિઓએ પ્રણિધાન,
પ્રવૃત્તિ અને વિઘ્નજય એ ત્રણ ઉપાયો દર્શાવેલા છે તેમા
પ્રણિધાનનો અર્થ છે ધ્યેય પ્રત્યેની એકાગ્રતા, પ્રવૃત્તિનો
અર્થ છે ધ્યેયને અનુસરતા કાર્યનો આરભ અને વિઘ્નજયનો
અર્થ છે, તેમા આવતા વિઘ્નોને જિતવાની હિ મત

ધ્યેયની એકાગ્રતા એટલે ધ્યેયનું ચિંતન, ધ્યેયની
વારવાર વિચારણા ‘ મારે કવિ થવું છે ’ એ વિચાર વારવાર
કરનાર આખરે કવિ થઈ શકે છે. ‘ મારે વક્તા થવું છે ’ એ
વિચાર વારવાર કરનાર આખરે વક્તા થઈ શકે છે એ જ
રીતે કલાકાર, બ્યાપારી, સમાજસેવક, દેશનેતા કે સાધુતાનો
નિરતર વિચાર કરનાર હોવડે તે તે અવસ્થા પામી શકે
છે એના ઉદાહરણોનો જગતમા તોટો નથી પરતુ આપણી
કમનશીબી એ છે કે આપણે જીવનનું ધ્યેય જ સમજ્યા
નથી એ સમજાય પણ શી રીતે ? જીવનની ચાલુ ઘરેડમા
એવા અટવાઈ ગયા છીએ કે આખો દિવસ ધમાલમા જ
વ્યતીત થાય છે અને કદી થોડો સમય મળે તો તેમા

આરામ લેવાની કે પ્રમોદ કરવાની કાવના પ્રકટે છે, એટલે
કેઈ નાટક, સીનેમા, સંગીતસમારભ, નાચરગનો જલસો
કે ચતુરગી ક્રિકેટ મેચનો રંગ જામ્યો હોય ત્યા પહોચી
જવાનું દિવ થાય છે, પરંતુ થોડીવાર એકાતમા બેસીને
લવન પર, લવનના મ્યેચ પર વિચાર કરવાની વૃત્તિ ઉદ્ભવ
જતી નથી.

તે મનુષ્ય પોતાનું ધ્યેય કે ગતવ્યસ્થાન જાણતો
નથી તે કયા જવાનો ? એક વાર મુબઈના સેન્ટ્રલ સ્ટેશન
ઉપર અમે એવા માણસને જોયો હતો કે જે પ્રવાસીઓની
હારમા ઊભો રહીને પોતાનો વારો આવતા ટીકીટ-માસ્તર
આગળ ટીકીટ માગવા લાગ્યો હતો, પણ સ્ટેશનનું નામ
જોત્યો નહતો તેને ટીકીટ-માસ્તરે કહ્યું કે 'જ્યાની ટીકીટ
જોઈએ છે તે જત્તી બેઢો.' ત્યારે તે માણસ માથું
ખજવાળવા લાગ્યો, પણ કેઈ ચોક્કસ સ્ટેશનનું નામ જોવી
શક્યો નહિ ટીકીટ-માસ્તરે તેને ફરીથી કહ્યું કે 'મીસ્ટર !
કયા સ્ટેશનની ટીકીટ જોઈએ છે, તેનું જત્તી નામ આપો.'
ત્યારે પેલાએ કહ્યું કે ગમે 'તે સ્ટેશનની ટીકીટ આપો.'
અને ટીકીટ-માસ્તરનો મિત્તજ ઉછળી આવ્યો તેણે
જેરથી કહ્યું 'યૂ ફુલ ! ગેટ આઉટ !' એટલે 'અરે !
મૂખ !' તુ અહીંથી દૂર થા !' અને બધા મનુષ્યોના
ખડખડાટ હાસ્યની વચ્ચે પેલો મનુષ્ય ત્યાથી ચાલતો થયો.

પોતાનું ગતવ્યસ્થાન કે ધ્યેય ન જાણવું એ સ્થિતિ
જે ખરેખર હાસ્યાસ્પદ જ હોય તો આપણી સ્થિતિ
સ્પદ જ છે આપણે લવન અંગે વિધવિધ

કરીએ છીએ, પણ તે શું ધ્યેયથી કરીએ છીએ તે બહુતા નથી જો જીવનને દિવસો જ પૂરા કરવાના હોય તો એવું કાગડા-કૂતરા પણ કયા નથી કરતા ? મનુષ્ય તરીકે આ પ્રમાણે જીવવું આપણને હરગીઝ શોભા આપતું નથી.

જના પહેલા ઉપાય કે પહેલા પગથિયાની આ સ્થિતિ છે, ત્યાં બીજા અને ત્રીજા ઉપાયની વાત શી કરવી ? તાત્પર્ય કે અન્યારે આપણું મુખ્ય કર્તવ્ય એ છે કે જીવનનું ધ્યેય બરાબર મમજી લેવું અને તેના પર વારંવાર વિચાર કરીને તેને દૃઢ કરવું.

૧૨-વિચારશક્તિનું મહત્ત્વ

મનુષ્ય, માનવ, મનુજ એ શબ્દોમા એક ચા બીજા પ્રકારે મન ધાતુનો પ્રયોગ થયેલો છે અને અંગ્રેજી ભાષામા પણ મનુષ્યને માટે મેન (Man) શબ્દ વપરાયેલો છે, એટલે મનન કરનાર-વિચાર કરનાર પ્રાણી તે જ મનુષ્ય એમ સમજવાનું છે પરંતુ ઘણા મનુષ્યો પોતાની આ વિશેષતા ભૂલી ગયા છે અને ‘વિચારથી શું થાય ?’ એવો પ્રશ્ન પૂછવા લાગ્યા છે અને તેમને જણાવવા ઈચ્છીએ છીએ કે વિચારથી સર્વ કંઈ થઈ શકે છે, કારણ કે સર્વ ક્રિયાઓનું મૂળ વિચારમા જ રહેલું છે જમીન પર ખેતી થઈ, બાગબગીચા બન્યા, મંદિર અને મહેલો રચાયા, તે બધું વિચારથી જ થયું. દરિયામા વહાણો દોડવા લાગ્યા, સ્ટીમરો સફર કરવા લાગી અને જલકિશતીઓ પાણીની બીતરમા પેસીને ગુપ્ત પ્રવાસ કરવા લાગી, એ પણ વિચારથી જ થયું. વળી આકાશમા બહુનો ઉડવા લાગ્યા,

વિમાને ઝડપી મુમાફરી કરવા લાગ્યા તથા સ્પુતનિકો અને બાલ્યકો નિમિષમાત્રમા સેકડો માર્શલનું અતર કાપવા લાગ્યા એ પણ વિચારથી જ થયું તેમજ નિબંધ, વાર્તા અને વિવેચનો, ગીત, ગરબા અને ઠાવ્યો, નૃત્ય, નાટકો અને ફીલ્મો તથા વિવિધ પ્રકારના વાદો અને સિદ્ધાન્તો એ પણ વિચારની જ પરિણતિઓ છે.

અમારા છવનમાં અમે વિચારનો અમત્કાર અનેક વાર નિહાળ્યો છે તેમાના એક એ દટાતો અહીં રજૂ કરવા ઇચ્છીએ છીએ સને ૧૯૨૬ થી ૧૯૩૦ સુધી અમે અમદાવાદના શેઠ ચીમનલાલ નગીનદામ વિદ્યાલયમા મુખ્ય અધ્યાપક હતા, ત્યારે ગુજરાતી, ચિત્રકામ અને ધાર્મિક વિષયોનું શિક્ષણ આપતા હતા તે વખતે એક વાર પ્રાથમિક પીરણના વિદ્યાર્થીઓને પ્રશ્ન પૂછ્યો કે ‘અભયકુમારની વાત ઠોણ જાણે છે?’ ઉત્તરમા એક પણ હાથ ઊંચો થયો નહિ ફરી અમે પ્રશ્ન કર્યો કે ‘ધત્તાશાસિમદ્રની વાત ઠોણ જાણે છે?’ પરંતુ તેનો ઉત્તર પણ એવોજ મળ્યો તે વખતે અમારા મનમા એક વિચાર સ્ફુર્યો કે જો આ વિદ્યાર્થીઓને સરળ ભાષામા આપણી કથા-વાર્તાઓ આપીએ તો જરૂર તેઓ રસપૂર્વક વાંચે અને આપણે મહામૂલો વારસો સચવાઈ રહે એ વખતે અમે એક જ પુસ્તક લખ્યું ન હતું, છાપખાતું ભેયું ન હતું કે પ્રમુખનો વિધિ જાણતા ન હતા પરંતુ વિચારની નકિહારી ને વ્યૂ અમારી પાસે શ્રી ડીખવદેવ નામકું એક લખણું તે છપાયું અને પ્રસિદ્ધ પણ થયું ટૂંકમાં ખીજ

પુસ્તકો રચવાનો વિચાર આવ્યો અને વીર્ય પુસ્તકોની એક શ્રેણી તૈયાર થઈ, જે બાળક થાવળીની પ્રથમ શ્રેણી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામી એ વિચારની પરપરા ચાલુ રહેતા બીજી પણ પાંચ શ્રેણીઓનું પ્રકાશન થયું અને બાળક થાવળીના ૧૨૦ પુસ્તકો રચાયા તેમાંથી બારતવર્ષના મહાપુરુષોની જીવન કથાઓ તથા મૌદ્વર્ધસ્થાનોનો પરિચય કરાવવાનો વિચાર ઉદ્ભવ્યો અને વિદ્યાર્થીવાચનમાળાનાં ૨૦૦ પુસ્તકોની દશ શ્રેણીની યોજના આકાર પામી આમાંના ૧૮૦ પુસ્તકોનું અમે સંપાદન કર્યું તથા ૮૧ પુસ્તકો બંને લખ્યા આ રીતે લેખનની ધારા ચાલતી જ રહી, આજે અમારી નાની મોટી રચનાઓનો આકેડે ૨૯૮ સુધી પહોંચ્યો છે એક નાનકડા વિચારનું કેટલું મોટું પરિણામ ?

આ પુસ્તકો રચતી વખતે શ્રીમદ્ રાજ્યદ્રુત જીવન લખવાનો પ્રસંગ આવ્યો, ત્યારે તેમની અદ્ભુત અવધાન-શક્તિએ અમારું આકર્ષણ કર્યું અને અમને પણ તેમના જેવા શતાવધાની થવાનો વિચાર આવ્યો એ વિચારનું અમે વારંવાર રટણ કર્યું, તેમાંથી પ્રવૃત્તિ જન્મી, વચ્ચે વિદ્વો આવ્યા તેનો જય કર્યો અને છેવટે શતાવધાની થયા.

આધુનિક યુગના કેટલાક મમર્થ પુરુષોએ આ વિષયમાં જે પ્રયોગો કર્યા છે, તેનો પણ અમે પરિચય મેળવ્યો છે, તેથી જ બારપૂર્વક કહીએ છીએ કે વિચાર એ કોઈ ક્ષણતુ કે નકામી વસ્તુ નથી, પણ મહાન ઘટનાઓ રૂપી ઇમારતોને ચણનારી નક્કર ઇંટો છે, એટલે તેનું આલબન અવશ્ય લેવું જોઈએ.

રામતીર્થ આહ્વાની તેલ

[સ્પેશીઅલ નં. ૧]

સ્વસ્તી

પાન વધારવા, મગજ શાત રાખવા, યાદશક્તિ
સારી કરવા, શાત નિદ્રા માટે, શરીરને માલીસ
કરી સ્ફૂર્તિમા લાવવા માટે દરેક ઋતુમાં દરેકને માટે
ઉપયોગી છે કિમત મોટી બાટલીના રૂા. ૪-૦૦,
નાની બાટલીના રૂા. ૨-૦૦

સર્ગીય નીરોગી રાખવા માટે આકર્ષક યોગાશ્રમ
ચિત્રપટ અમારે ત્યાંથી મંગાવજો. કિમત પેપર
માથે રૂા. ૨-૫૦

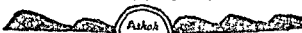
શ્રી રામતીર્થ યોગાશ્રમ

હાદર, મેન્દલ રેલ્વે,
સુબર્ધ-૧૪

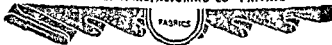

Elegance in Velvet

Rich smooth feminine velvet Such luxury
near you. Cholis in 'ASHOK' velvet
will bring you many pretty compliments.

ASHOK VELVET MANUFACTURING CO PRIVATE LTD

Selling Agents Messrs V Chatrabhuj & Co Private Ltd
M J Market Bombay 2

ઘાય એ છે, પણ પડિત મહાશયોએ તેનો અર્થ માત્ર :
 ઊભો હોય એ જ કયો અને તેથી ગધેડાના ગળે બાઝી
 ‘અહો બાધવ! અહો બાધવ!’ એમ કહીને બધુપ્રેમ
 દર્શાવવા લાગ્યા.

એવામા ઝડપથી ચાલતો એક ઊંટ તેમની સમીપે
 આવ્યો, તે જોઈ ત્રીજા પડિતે કહ્યું કે ‘ધર્મની ગતિ ત્વરિત
 હોય છે,’ એટલે આ સાક્ષાત્ ધર્મ જણાય છે અને ‘ઈંદ્રને
 ધર્મની સાથે જોડવો’ એ શાસ્ત્રનો આદેશ છે, માટે આપણે
 આ ઈંદ્ર ગધેડાને ઊંટની ઠોકે બાધવો જોઈએ, જોઈ લો.
 શાસ્ત્રાદેશનો અમલ! એ પડિતોએ ઊંટને ઊભો રાખી
 કોઈ પણ રીતે પેલા ગધેડાને તેની ઠોકે બાધ્યો અને ત્યાંથી
 તેઓ આગળ ચાલ્યા.

એવામા એક નદી આવી તેમા ખાખરાનું એક
 પાદડું તણાતું જોઈને ચાલ્યા પડિને કહ્યું કે ‘આવશે વળી
 જે તે તો, તારશે તમને મદા’ એવું શાસ્ત્રવચન છે, માટે
 મને તો આ પાદડું જ તારશે જેઓ આગળપાછાનો
 સબધ વિચાર્યા વિના શાસ્ત્રવચનોના અર્થ કરે છે, તેમના
 હાલ આવા જ ધાય છે, પછી પેલા પડિતે નદીના પ્રવાહમા
 ઝપલાવ્યું અને પાદડાને પકડવાનો પ્રયત્ન કર્યો પણ પાદડું
 એમ થોડું જ પકડાય? એ તો પાણીની છાલક લાગતા
 આધુ ને આધુ જવા લાગ્યું અને પાણી ખૂબ ઊંડું
 આવતા પડિતે ડૂબવા લાગ્યા.

તે જોઈને એક પડિતે કહ્યું કે ‘અહો! આ તો
 સર્વનાશનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થયો અને શાસ્ત્રવચન એવું

પ્રમનિમૂલક આંદોલનો

ન્યૂ ઇન્ડિયા

એકધારી પ્રતિ દી રહુ છે

તાં	પ્રોપિયર્સ શ્રી અરુ	રૂપ રૂ
૧૫૫	રૂ ૪,૮૭,૪૮,૮૩૬	રૂ ૭,૦૬,૮૭,૭૩૩
૧૫૬	રૂ ૫,૬૩,૭૭,૮૧૭	રૂ ૭,૫૮,૮૨,૩૧૧
૧૬૫૩	રૂ ૬,૩૦,૨૮,૮૩૨	રૂ ૮,૪૮,૪૮,૮૫૧

પ્રતિ સ્થ નમ્ર પ્રોપિયર્સ ને આ રૂપ મળે છે, સમગ્ર
એવી / અરુ તેના વિદ્યમાના કામકાજમાંથી તેની મળે છે
આ ઉપરાંત સ્થ પ્રતિ કપતી ને કાર્યાલયના તમા મેસર્સ
અને મળતા સત્તાવેળા જનસભા મળે છે, સ્થ પ્રતિ મળે
અન્ય માનવતા આદરો ને એવીજ કાર્યાલયમાં કોઈ
કમનો અને કોઈ આપીએ છીએ.

સસામતી ને મેના ને પ્રતિ

સારતમા મોટામાં મોટી જનસભા મળેલી છે કે મળેલી

ધી ન્યૂ ઇન્ડિયા અંગ્રાજીના કે મળેલી લીની રૂ
અન્ય મા મળેલી મળે, મળેલી

Telegram "PLATINUM"

with Best Compliments

CHIMANLAL MANCHAND & CO.
Jewellers.

Appointed Jewellery Valuers to
Union Govt
of
INDIA

Office
7, Dhanji Street,
Bombay
Phone 28749

Show Rooms
New Queen's Road,
opp Opera house, Bombay
Phone 30321

છે કે ત્યારે મર્વનાશનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય ત્યારે અધુરું
 ત્યજી દેનારો પડિત ગણાય છે માટે ચાલો આપણે એને
 અધી તણ દઈએ અને અધી ઉપાડી લઈએ ' એટલે તેમણે
 રૂબતા પડિતનું માથું ઉપાડી લીધું ને ધડ જવા દીધું ! આ
 રીતે ચારમાઘી એક એછો યથો, એટલે બાકી ત્રણ રહ્યા
 આગળ જતા એક ગામ આબ્યું, તેમા આ ત્રણે
 પડિતો દાખવ યથા તેમને પડિત બાળી ગામલોકોએ
 તેમનો સત્કાર કર્યો અને જમવાનું આમ ત્રણ આપ્યું, તેનો
 સ્વીકાર કરીને આ ત્રણે પડિતો જુદા જુદા યજમાનને ત્યા
 જમવા ગયા ત્યા એક યજમાને સૂતરફેણી પીરમી તેને
 દીર્ઘસૂત્રી (લાબા તાનણાવાળી) નેતા જ પડિતજીને યાદ
 આબ્યું કે દીર્ઘસૂત્રીપણું અનિષ્ટ છે, માટે આપણે આ
 મીડાઈ વાપગવી નહિ આથી તેઓ કંઈ પણ વિરોધ બોલ્યા
 વિના ઊભા ચઢ ગયા બીજા યજમાને ખાખરા પીરસ્યા
 તેને ખૂબ મોટા નેઈ પડિતજીને શાસ્ત્રવચનનું સ્મરણ
 થયું કે 'અતિ વિસ્તાર હોય ત્યા જરૂર ઉત્પાત થાય છે,'
 એટલે આ અતિ વિસ્તારવાળી વસ્તુ મારે ખાવા લાયક નથી
 તે ને મારા પેટમા જશે તો જરૂર ઉત્પાત મચાવશે એટલે
 તેઓ પણ વગર જમ્યે ઊભા ચઢ ગયા યજમાને પૂછ્યું
 કે 'પડિતજી ! આમ કેમ ?' પણ પડિતજીએ માત્ર એટલો
 જ જવાબ આપ્યો કે 'એમ જ' હવે ત્રીજા પડિતની શી
 સ્થિતિ થઈ તે પણ નેઈએ તેને યજમાન તરફથી ગરમા
 ગરમ વડા પીરસવામા આવ્યા તેમા મોયા વતી કેટલાક
 ઠાણા પાટેલા હતા એ ઠાણા નેતા જ તેમને યાદ આબ્યું

કે 'ન્યા બહુ છિદ્રા હોય ત્યા અનર્થ થાય છે માટે આ બહુ છિદ્રોવાળી વસ્તુથી સચું ।' એટલે તેમણે પણ લોજન કયો સિવાય બીજા યદ્યને હાથ ધેયા અને યજમાનની વિદાય લીધી

ત્રણે પડિતની આ હાલત જોઈને ગામલોકેા હસવા લાગ્યા અને 'ભળ્યા પણ ગણ્યા નહિ' એમ કહી મસ્કરી કરવા લાગ્યા તે પડિતો સ્વદેશ પહોંચ્યા, ત્યા પણ તેમની હાલત આવી જ થઈ એટલે જેમણે શાળા, કોલેજ કે પાઠશાળામા જઈને વિદ્યાભ્યાસ-શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો છે, તેમણે પણ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન પર બરાબર વિચાર કરવો જોઈએ

૧૪-બુદ્ધિના આઠ ગુણો કેળવવાની જરૂર

અધૂરી માહિતીઓ, અસ્પષ્ટ બોધ કે પાગલુ જ્ઞાન આપણને તારી શકે નહિ એ માટે તો તત્ત્વજ્ઞાન એટલે નિશ્ચયાત્મક બોધની જ જરૂર પડે એ તત્ત્વજ્ઞાન સુધી પહોંચવા માટે આપણા અનુભવી પુરુષોએ બુદ્ધિના આઠ ગુણો દર્શાવ્યા છે, તે આપણે બરાબર લક્ષમા લેવા જેવા છે

શુશ્રૂષા શ્રવણ ધૈર્ય વ્રહ્મણ ધારણ તથા ।

ઉદ્ઘાટ્વોદ્ધોષ્યંધિજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન ધીગુણા ॥

શુશ્રૂષા એટલે મહાગુરુની સેવા તેનાથી તત્ત્વ બાણીની ધૈર્ય કે જિજ્ઞાસા પ્રકટ થાય છે ન્યા ધૈર્ય કે જિજ્ઞાસા નથી, ત્યા કોઈ પણ જાનનુ જ્ઞાન કેવી રીતે પ્રાપ્ત થાય ?

શ્રવણ એટલે સદ્ગુરુનો ઉપદેશ સામળવો, તેઓ દિલબુદ્ધિયા જે કોઈ વચનો કહે તેને કહ્યુંગોયર કરવા

'STAR'
GUINEA GOLD BARS
 OF
MANILAL CHIMNANI & CO
FOR GLITTERING ORNAMENTS

AVAILABLE IN 1 TOLA 1/2 TOLA 1/4 TOLA 1/8 TOLA 1/16 TOLA 1/32 TOLA 1/64 TOLA 1/128 TOLA 1/256 TOLA 1/512 TOLA 1/1024 TOLA 1/2048 TOLA 1/4096 TOLA 1/8192 TOLA 1/16384 TOLA 1/32768 TOLA 1/65536 TOLA 1/131072 TOLA 1/262144 TOLA 1/524288 TOLA 1/1048576 TOLA 1/2097152 TOLA 1/4194304 TOLA 1/8388608 TOLA 1/16777216 TOLA 1/33554432 TOLA 1/67108864 TOLA 1/134217728 TOLA 1/268435456 TOLA 1/536870912 TOLA 1/1073741824 TOLA 1/2147483648 TOLA 1/4294967296 TOLA 1/8589934592 TOLA 1/17179869184 TOLA 1/34359738368 TOLA 1/68719476736 TOLA 1/137438953472 TOLA 1/274877906944 TOLA 1/549755813888 TOLA 1/1099511627776 TOLA 1/2199023255552 TOLA 1/4398046511104 TOLA 1/8796093022208 TOLA 1/17592186044416 TOLA 1/35184372088832 TOLA 1/70368744177664 TOLA 1/140737488355328 TOLA 1/281474976710656 TOLA 1/562949953421312 TOLA 1/1125899906842624 TOLA 1/2251799813685248 TOLA 1/4503599627370496 TOLA 1/9007199254740992 TOLA 1/18014398509481984 TOLA 1/36028797018963968 TOLA 1/72057594037927936 TOLA 1/144115188075855872 TOLA 1/288230376151711744 TOLA 1/576460752303423488 TOLA 1/1152921504606846976 TOLA 1/2305843009213693952 TOLA 1/4611686018427387904 TOLA 1/9223372036854775808 TOLA 1/18446744073709551616 TOLA 1/36893488147419103232 TOLA 1/73786976294838206464 TOLA 1/147573952589676412928 TOLA 1/295147905179352825856 TOLA 1/590295810358705651712 TOLA 1/1180591620717411303424 TOLA 1/2361183241434822606848 TOLA 1/4722366482869645213696 TOLA 1/9444732965739290427392 TOLA 1/18889465931478580854784 TOLA 1/37778931862957161709568 TOLA 1/75557863725914323419136 TOLA 1/151115727451828646838272 TOLA 1/302231454903657293676544 TOLA 1/604462909807314587353088 TOLA 1/1208925819614629174706176 TOLA 1/2417851639229258349412352 TOLA 1/4835703278458516698824704 TOLA 1/9671406556917033397649408 TOLA 1/19342813113834066795298816 TOLA 1/38685626227668133590597632 TOLA 1/77371252455336267181195264 TOLA 1/154742504910672534362390528 TOLA 1/309485009821345068724781056 TOLA 1/618970019642690137449562112 TOLA 1/1237940039285380274899124224 TOLA 1/2475880078570760549798248448 TOLA 1/4951760157141521099596496896 TOLA 1/9903520314283042199192993792 TOLA 1/19807040628566084398385987584 TOLA 1/39614081257132168796771975168 TOLA 1/79228162514264337593543950336 TOLA 1/158456325028528675187087900672 TOLA 1/316912650057057350374175801344 TOLA 1/633825300114114700748351602688 TOLA 1/1267650600228229401496703205376 TOLA 1/2535301200456458802993406410752 TOLA 1/5070602400912917605986812821504 TOLA 1/10141204801825835211973625643008 TOLA 1/20282409603651670423947251286016 TOLA 1/40564819207303340847894502572032 TOLA 1/81129638414606681695789005144064 TOLA 1/162259276829213363391578010288128 TOLA 1/324518553658426726783156020576256 TOLA 1/649037107316853453566312041152512 TOLA 1/1298074214633706907132624082305024 TOLA 1/2596148429267413814265248164610048 TOLA 1/5192296858534827628530496329220096 TOLA 1/10384593717069655257060992658440192 TOLA 1/20769187434139310514121985316880384 TOLA 1/41538374868278621028243970633760768 TOLA 1/83076749736557242056487941267521536 TOLA 1/166153499473114484112975882535043072 TOLA 1/332306998946228968225951765070086144 TOLA 1/664613997892457936451903530140172288 TOLA 1/1329227995784915872903807060280344576 TOLA 1/2658455991569831745807614120560689152 TOLA 1/5316911983139663491615228241121378304 TOLA 1/10633823966279326983230456482242756608 TOLA 1/21267647932558653966460912964485513216 TOLA 1/42535295865117307932921825928971026432 TOLA 1/85070591730234615865843651857942052864 TOLA 1/170141183460469231731687303715884105728 TOLA 1/340282366920938463463374607431768211456 TOLA 1/680564733841876926926749214863536422912 TOLA 1/1361129467683753853853498429727072845824 TOLA 1/2722258935367507707706996859454145691648 TOLA 1/5444517870735015415413993718908291383296 TOLA 1/10889035741470030830827987437816582766592 TOLA 1/21778071482940061661655974875633165533184 TOLA 1/43556142965880123323311949751266331066368 TOLA 1/87112285931760246646623899502532662132736 TOLA 1/174224571863520493293247799005065324265472 TOLA 1/348449143727040986586495598010130648530944 TOLA 1/696898287454081973172991196020261297061888 TOLA 1/1393796574908163946345982392040522594123776 TOLA 1/2787593149816327892691964784081045188247552 TOLA 1/5575186299632655785383929568162090376495104 TOLA 1/11150372599265311570767859136324180752990208 TOLA 1/22300745198530623141535718272648361505980416 TOLA 1/44601490397061246283071436545296723011960832 TOLA 1/89202980794122492566142873090593446023921664 TOLA 1/178405961588244985132285746181186892047843328 TOLA 1/356811923176489970264571492362373784095686656 TOLA 1/713623846352979940529142984724747568191373312 TOLA 1/1427247692705959881058285969449495136382746624 TOLA 1/2854495385411919762116571938898990272765493248 TOLA 1/5708990770823839524233143877797980545530986496 TOLA 1/11417981541647679048466287755595961091061972992 TOLA 1/22835963083295358096932575511191922182123945984 TOLA 1/45671926166590716193865151022383844364247891968 TOLA 1/91343852333181432387730302044767688728495783936 TOLA 1/182687704666362864775460604089535377456991567872 TOLA 1/365375409332725729550921208179070754913983135744 TOLA 1/730750818665451459101842416358141509827966271488 TOLA 1/1461501637330902918203684832716283019655932542976 TOLA 1/2923003274661805836407369665432566039311865085952 TOLA 1/5846006549323611672814739330865132078623730171904 TOLA 1/11692013098647223345629478661730264157247460343808 TOLA 1/23384026197294446691258957323460528314494920687616 TOLA 1/46768052394588893382517914646921056628989841375232 TOLA 1/93536104789177786765035829293842113257979682750464 TOLA 1/187072209578355573530071658587684226515959365500928 TOLA 1/374144419156711147060143317175368453031918731001856 TOLA 1/748288838313422294120286634350736906063837462003712 TOLA 1/1496577676626844588240573268701473812127674924007424 TOLA 1/2993155353253689176481146537402947624255349848014848 TOLA 1/5986310706507378352962293074805895248510699696029696 TOLA 1/11972621413014756705924586149611790497021399392059392 TOLA 1/23945242826029513411849172299223580994042798784118784 TOLA 1/47890485652059026823698344598447161988085597568237568 TOLA 1/95780971304118053647396689196894323976171195136475136 TOLA 1/191561942608236107294793378393788647952342390272950272 TOLA 1/383123885216472214589586756787577295904684780545900544 TOLA 1/766247770432944429179173513575154591809369561091801088 TOLA 1/1532495540865888858358347027150309183618739122183602176 TOLA 1/3064991081731777716716694054300618367237478244367204352 TOLA 1/6129982163463555433433388108601236734474956488734408704 TOLA 1/12259964326927110866866776217202473468949912977468817408 TOLA 1/24519928653854221733733552434404946937899825954937634816 TOLA 1/49039857307708443467467104868809893875799651909875269632 TOLA 1/98079714615416886934934209737619787751599303819750539264 TOLA 1/196159429230833773869868419475239575503198607639501078528 TOLA 1/392318858461667547739736838950479151006397215279002157056 TOLA 1/784637716923335095479473677900958302012794430558004314112 TOLA 1/1569275433846670190958947355801916604025588861116008628224 TOLA 1/3138550867693340381917894711603833208051177722232017256448 TOLA 1/6277101735386680763835789423207666416102355444464034512896 TOLA 1/12554203470773361527671578846415332832204710888928069025792 TOLA 1/25108406941546723055343157692830665664409421777856138051584 TOLA 1/50216813883093446110686315385661331328818843555712276103168 TOLA 1/100433627766186892221372630771322662657637687111424552206336 TOLA 1/200867255532373784442745261542645325315275374222849104412672 TOLA 1/401734511064747568885490523085290650630550748445698208825344 TOLA 1/803469022129495137770981046170581301261101496891396417650688 TOLA 1/1606938044258990275541962092341162602522202993782792835301376 TOLA 1/3213876088517980551083924184682325205044405987565585670602752 TOLA 1/6427752177035961102167848369364650410088811975131171341205504 TOLA 1/12855504354071922204335696738729300820177623950262342682411008 TOLA 1/25711008708143844408671393477458601640355247900524685364822016 TOLA 1/51422017416287688817342786954917203280710495801049370729644032 TOLA 1/102844034832575377634685573909834406561420991602098741459288064 TOLA 1/205688069665150755269371147819668813122841983204197482918576128 TOLA 1/411376139330301510538742295639337626245683966408394965837152256 TOLA 1/822752278660603021077484591278675252491367932816789931674304512 TOLA 1/1645504557321206042154969182557350504982735865633579863348609024 TOLA 1/3291009114642412084309938365114701009965471731267159726697218048 TOLA 1/6582018229284824168619876730229402019930943462534319453394436096 TOLA 1/13164036458569648337239753460458804039861886925068638906788872192 TOLA 1/26328072917139296674479506920917608079723773850137277813577744384 TOLA 1/52656145834278593348959013841835216159447547700274555627155488768 TOLA 1/105312291668557186697918027683670432318895095400549111254310975536 TOLA 1/210624583337114373395836055367340864637790190801098222508621951072 TOLA 1/421249166674228746791672110734681729275580381602196445017243902144 TOLA 1/842498333348457493583344221469363458551160763204392890034487804288 TOLA 1/1684996666896914987166688442938726917102321526408785780068975608576 TOLA 1/3369993333793829974333376885877453834204643052817571560137951217152 TOLA 1/6739986667587659948666753771754907668409286105635143120275902434304 TOLA 1/13479973335175319897333507543509815336818572211270286240551804868608 TOLA 1/26959946670350639794667015087019630673637144422540572481103609737216 TOLA 1/53919893340701279589334030174039261347274288845081144962207219474432 TOLA 1/107839786681402559178668060348078522694548577690162289924414438948864 TOLA 1/215679573362805118357336120696157045389097155380324579848828877897728 TOLA 1/431359146725610236714672241392314090778194310760649159697657755795456 TOLA 1/862718293451220473429344482784628181556388621521298319395315511590912 TOLA 1/1725436586902440946858688965569256363112777243042596638790631023181824 TOLA 1/3450873173804881893717377931138512726225554486085193277581262046363648 TOLA 1/6901746347609763787434755862277025452451108972170386555162524092727296 TOLA 1/13803492695219527574869511724554050904902217944340773110325048185454592 TOLA 1/27606985390439055149739023449108101809804435888681546220650096370909184 TOLA 1/55213970780878110299478046898216203619608871777363092441300192741818368 TOLA 1/110427941561756220598956093796432407239217743554726184882600385483636736 TOLA 1/220855883123512441197912187592864814478435487109452369765200770967273472 TOLA 1/441711766247024882395824375185729628956870974218904739530401541934546944 TOLA 1/883423532494049764791648750371459257913741948437809479060803083869093888 TOLA 1/1766847064988099529583297500742918515827483896875618958121606167738187776 TOLA 1/3533694129976199059166595001485837031654967793751237916243212335476375552 TOLA 1/7067388259952398118333190002971674063309935587502475832486424670952751104 TOLA 1/14134776519904796236666380005943348126619871175004951664972849341905502208 TOLA 1/28269553039809592473332760011886696253239742350009903329945698683811004416 TOLA 1/56539106079619184946665520023773392506479484700019806659891397367622008832 TOLA 1/113078212159238369893331040047546785012958969400039613319782794735244017664 TOLA 1/226156424318476739786662080095093570025917938800079226639565589470488035328 TOLA 1/452312848636953479573324160190187140051835877600158453279131178940976070656 TOLA 1/904625697273906959146648320380374280103671755200316906558262357881952141312 TOLA 1/1809251394547813918293296640760748560207343510400633813116524715763904282624 TOLA 1/3618502789095627836586593281521497120414687020801267626233049431527808565248 TOLA 1/7237005578191255673173186563042994240829374041602535252466098863055617130496 TOLA 1/14474011156382511346346373126085988481658748083205070504932197726111234260992 TOLA 1/28948022312765022692692746252171976963317496166410141009864395452222468521984 TOLA 1/57896044625530045385385492504343953926634992332820282019728790904444937043968 TOLA 1/115792089251060090770770985008687907853269984665640564039457581808889874087936 TOLA 1/231584178502120181541541970017375815706539969331281128078915163617779748175872 TOLA 1/463168357004240363083083940034751631413079938662562256157830327235559496351744 TOLA 1/926336714008480726166167880069503262826159877325124512315660654471118992703488 TOLA 1/1852673428016961452332335760139006525652319754650249024631321308942237985406976 TOLA 1/3705346856033922904664671520278013051304639509300498049262642617884475970813952 TOLA 1/7410693712067845809329343040556026102609279018600996098525285235768951941627904 TOLA 1/14821387424135691618658686081112052205218558037201992197050570471537903883255808 TOLA 1/29642774848271383237317372162224104410437116074403984394101140943075807766511616 TOLA 1/59285549696542766474634744324448208820874232148807968788202281886151615533023232 TOLA 1/11857109939308553294926

કે ‘ન્યા બહુ છિદ્રા હોય ત્યા અનર્થ થાય છે માટે આ બહુ છિદ્રોવાળી વસ્તુથી સચું !’ એટલે તેમણે પણ લોજન કયો સિવાય ભ્રમા થઈને હાથ ધોયા અને યજ્ઞમાનની વિદાય લીધી

ત્રણે પડિતની આ હાલત જોઈને ગામઢોઢો હસવા લાગ્યા અને ‘ભણ્યા પણ ગણ્યા નહિ’ એમ કહી મસ્કરી કરવા લાગ્યા તે પડિતો સ્વદેશ પહોંચ્યા, ત્યાં પણ તેમની હાલત આવી જ થઈ એટલે જેમણે શાળા, કોલેજ કે પાઠશાળામાં જઈને વિદ્યાભ્યાસ-શાસ્ત્રાભ્યાસ કર્યો છે, તેમણે પણ પોતાને પ્રાપ્ત થયેલા જ્ઞાન પર બરાબર વિચાર કરવો જોઈએ

૧૪-બુદ્ધિના આઠ ગુણો કેળવવાની જરૂર

અધૂરી માહિતીઓ, અસ્પષ્ટ બોધ કે પાગલુ જ્ઞાન આપણને તારી શકે નહિ એ માટે તો તત્ત્વજ્ઞાન એટલે નિશ્ચયાત્મક બોધની જ જરૂર પડે એ તત્ત્વજ્ઞાન સુધી પહોંચવા માટે આપણા અનુભવી પુરુષોએ બુદ્ધિના આઠ ગુણો દર્શાવ્યા છે, તે આપણે બરાબર લક્ષમાં લેવા જેવા છે

શુશ્રૂષા થવળ ચૈવ વ્રહ્મણ ધાર્મણ તથા ।

ઋદ્ધાસ્પોદોઽથવિજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન ધીગુણા ॥

શુશ્રૂષા એટલે મહાગુરુની મેવા તેનાથી તત્ત્વ જાણવાની ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા પ્રકટ થાય છે ન્યા ઈચ્છા કે જિજ્ઞાસા નથી, ત્યાં કોઈ પણ જાનનુ જ્ઞાન દેવો ગીતે પ્રાપ્ત થાય ?

શ્રવણુ એટલે મહાગુરુનો ઉપદેશ સાંભળવો, તેઓ હિતબુદ્ધિયાં જે કોઈ વચનો કહે તેને કહ્યુંગોચર કરવા

'STAR'
GUINEA GOLD BARS
 OF
MANILAL CHIMNANI & CO
FOR GLITTERING ORNAMENTS

AVAILABLE IN 1 TOLA 1/2 TOLA 1/3 TOLA 1/4 TOLA 1/5 TOLA

WE BUY OLD GOLD AND SILVER ORNAMENTS AND GOLD AND SILVER

MANILAL CHIMNANI & CO.
 110, 112, 114, 116, 118, 120, 122, 124, 126, 128, 130, 132, 134, 136, 138, 140, 142, 144, 146, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 174, 176, 178, 180, 182, 184, 186, 188, 190, 192, 194, 196, 198, 200

नेशनल रीफाइनरी प्राइवेट लिमिटेड

नी N R हाय याही

जीअर वे क जोड इन्डिया. मुबई,
 जोअरे पुनीयन ओमोसीओशन नी मुबई-२

तेमर

इन्डिया अवन नेट भी ट मुबईओ भाव्य जिये छ
 N R हाय सीव्हर नाट्रेट वनावनार अने वेगनार.

वेमोरेरी अने रीफाइनरी

८७ ना देव ३१, मुबई न. ७

इल न ८७६५

मनं इस इन्डियन मेनीम
 ओ ओमेन दीपारमेन्ट
 पाल हाय, मुबई. ३
 एन - ARGOR

વિશ્વરથ પ્રભુ મહાવીરનો મહામત્ર અહિંસા
ભારતને ખૂણે ખૂણે અને અન્ય દેશોમાં
અહિંસાપ્રચાર અને અભયદાનના

વ્યાપક કાર્યો કરતી

મુખર્મી શ્રી જીવદયામંડળીને સહાય કરી

— અભયદાનનું પુન્ય મેળવો. —

રૂ. ૧૦૦૧), રૂ. ૫૦૧ કે ૨૫૧) સ્થાયી ફંડમાં આપી
અનુક્રમે મંડળના પેટ્રોન, ડોનાર કે લાઈફ મેમ્બર બનો.

— ઐશ્વિક મંદો મોકલી મળાય કરો —

મં. મોકલવાનું ઠેકાણું —

માનવ મત્રાઓ

મુખર્મી શ્રી જીવદયામંડળી.

૧૪૯, શગર બાજર, મુખર્મી-૨

પ્રામાણિકપણે એજ અમારો મુદ્દાલેખ છે

જુનામાં જુના જૈન ગાંધી

કેસર કરતુરી, અબગ, બરાસ, સોનાચાદીયા નરખ, મોનાચાદીયા
બાદુ, દયામધુપ, વાસણેપ, ગોરુચદન, શિનાચીત, ચદન, ચદન-
તેય, પોપગમૂગ, હીંગ, અગરબત્તી, કોચરી, અત્તર, તપસી
આરામ બામ, શાંતિ ટોની પીસ (કસ્તુરી અગરતી ગોળીઓ)
તથા શાંતિસ્નાન વગેરે અનુબ્રવોનો સામાન મળવાનું ધ્યાન —

શા શાંતિલાલ ઓધવજીની કું.

૩૧૭, જુના મસજીદ ચોક, મુખર્મી નં. ૨

ટે નં. ૨૭૫૨૩

અહાણુ એટલે કહેવાયેલા વચનોને જરાબર પકડવા એક કાને સાલળવું અને બીજા કાને કાઢી નાખવું, એને પ્રહણુ કહ્યું કહેવાય નહિ

ધાગણુ એટલે પકડેલી વસ્તુને ધારી રાખવી, યાદ રાખવી

હિહ એટલે સાબળેલા, થકણુ ડરેલા તથા ધારેલા વિષયના સમર્થનમા તર્ક અને દષ્ટાન્ત વિચારવા

અપોહ એટલે શ્રુત, ગૃહીત અને ધારિત વિષયના અભાવમા ગી આપત્તિ, નુકશાન વગેરેને તર્ક-દષ્ટાન્તથી વિચારવું

અહીં અમે સ્પષ્ટ કરવા ઇચ્છીએ છીએ કે આ જગતમા માત્ર બે જ મનુષ્યોને પ્રશ્ન ઉડતા નથી એક તો જે પૂરે પૂરો જક છે અને બીજો જે પૂરેપૂરો જાની છે તે સિવાયના સર્વ મનુષ્યોને પ્રશ્ન ઉડવાના એટલે તેમના મનનું યોગ્ય સમાધાન થવું જ જોઈએ

અહીં થોડી સ્વાનુસવની વાત કહીએ તો ઉચિત જ હોવાશે, અમે શાળામા અભ્યાસ કરતા હતા, ત્યારે શિક્ષકોને પ્રશ્નો ખૂબ પૂછતા હતા તેનું કેટલીક વાર યોગ્ય સમાધાન થતું અને કેટલીક વાર યોગ્ય સમાધાન થતું નહિ ધાર્મિક વર્ગમા પણ ઘણી વાર આવું બનતું, તેથી અમને એમ લાગતું કે આ પ્રશ્નોને તેમની પાસે કોઈ જવાબ નથી, માટે અમને બેસાડી દે છે તે જ વખતે અમારા મનમા એવી ચંકા પડુ ઉત્પન્ન થતી કે તેઓ જે કંઈ શીખવે છે, તે સાચુ હોવાની ખાતરી શી ? એટલે પ્રશ્નોત્તર એ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ

માટે અતિ મહત્વની વસ્તુ છે, એવો સરકાર અમારા મન પર એ જ વખતથી પડેલો અને તે સમય જતા ખૂબ દૃઢ બનેલો. તેથી જ મોટી ઉમરે અમે વિદ્યાર્થીઓને ધાર્મિક જ્ઞાન આપવા માટે પ્રશ્નોત્તરી ભાગ પહેલા, બીજા તથા ત્રીજાની રચના કરી છે અને તે પાઠશાળાના તથા અન્ય વિદ્યાર્થીઓને ખૂબ જ ઉપયોગી થઈ પડી છે વળી અમે પ્રબોધદીઝાનુસારી પચ્ચપ્રતિક્રમણની સર્વોપયોગી આવૃત્તિ તૈયાર કરી છે, તેમા પણ સૂત્રપરિચયપ્રસંગે પ્રશ્નોત્તરી આપી છે અને સ્મરણકલા તથા બીજી કૃતિઓમા પણ ન્યા ન્યા વિષયને વધારે સ્ફુટ કરવાની જરૂર જણાઈ ત્યાં ત્યા પ્રશ્ન અને ઉત્તરની યોજના કરી છે આ રીતે અમે પોતે ઉઠાપોઠ, શકા-સમાધાન કે પ્રશ્નોત્તરને ખૂબ મહત્વ આપીએ છીએ.

અર્થવિજ્ઞાન એટલે ઉઠાપોઠ દ્વારા અર્થના વિશિષ્ટ કે વિશદ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ આપણને કેઈ પણ અર્થનું વિશદ જ્ઞાન ત્યારે જ થાય છે કે જ્યારે તેમા ભ્રમ, સંશય અને વિપર્યય એ ત્રણ દોષો હોતા નથી.

તત્ત્વજ્ઞાન એટલે આ વસ્તુ આ જ પ્રકારની છે, એવો નિશ્ચયાત્મક બોધ.

બુદ્ધિના આ ગુણો કેળવી તત્ત્વજ્ઞાન સુધી પહોંચીએ અને તેના આધારે જીવનનું ધ્યેય સમજીને તે પ્રમાણે વર્તવાનો પ્રયત્ન કરીએ, તો આપણું જીવન સફળ થવામા કેઈ સંદેહ નથી.

इति चम् ।

અમારા માનવતા કદરદાન ગ્રાહકોને

✽ સમયસરની મૂલ્યના ✽

નવી અને જાણીતી બુદ્ધિમાર્ગ સ્થાપિત ૧૦૦ વર્ષની પુનાણી પેઢી

મુબર્ક, હુમરી પાલાગતીના જગમિદ્દ

દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

૨ જી ૨૮ ૬

૩૬ મા ૬

અમારો ખરીદના પદેના માનવતા ગ્રાહકોનું લગ્ન દોરીએ છીએ કે
દીવાળર, મદનપુરા, શેખમેમન સ્ટ્રીટ, મુનજી જોશી મારખા કે જવેગી
જાનના વતમા મેઈ પછી દુકાને અમારા સુરમાઓ વેચાતા મળતા
થી નોંધી ગખરો કે અમારી જુની જાણીની દુકાન હુમરી મધ્યે
૮, મેમ્બુઅન સ્ટ્રીટ, પાલાગતી, મુબર્ક નં. ૯ એ ઠેકાણે આવેન છે
નં. નકલી સુરમાઓથી સાવધાન રહેા :-

— સમયસરની ચેતવણી —

અમારી બાટલીઓની પેર્ગિંગ 'ગોળ' તેમજ બેડે બાલુ કાગળની રજીસ્ટર્ડ
માર્કની મીન તથા અમારું નામ જોઈ તપાસી ખાતરી કરી લેવી
અમારા કોઈ ટેન્ડાસર કે એજન્ટ નથી ફક્ત અમારી એક જ
દુકાને નીચેના ઠેકાણે મળે છે

બદાર ગામના ઓડેશી ઉપર પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવે છે
ફોન નં. ૭૦૫૬૬ કરશે તો સુરમા ધેરોમાં પગથાડવામાં આવશે
ડાહટની મફત સમાદ મેળવેા

મામારે પુરોષા મોટે, ગુરુવારે સ્ત્રીઓ મોટે મનાજે ૧૦ થી ૧૧

— અમારું એક જ ઠેકાણું —

જગમિદ્દ દાતુ મનજી પદમશી સુરમાવાલા

૭૮, મેમ્બુઅન સ્ટ્રીટ, હુમરી પાલાગતી, મુબર્ક નં. ૯